

Elsk din nabo, men riv ikke hekken

En empirisk snapshotanalyse av holdninger til Russland i den norske
befolkningen i 2016-2017

Oda Benedicte Løkholm Lewin

Masteroppgave i statsvitenskap
Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2017

Antall ord: 21 204

Elsk din nabo, men riv ikke hekken

© Oda Benedicte Løkholm Lewin

2017

Elsk din nabo, men riv ikke hekken

Oda Benedicte Løkholm Lewin

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Studien er en empirisk analyse av nordmenns holdninger til Russland i 2016-2017, og undersøker hovedsakelig om nordnorske holdninger til Russland divergerer fra holdningene i resten av Norge. Russlands anneksjon av Krimhalvøya 23. februar 2014 var startskuddet for en betydelig forverring av forholdet mellom Russland og Vesten. Det har fått konsekvenser for Norge, som forsøker å balansere sin rolle mellom NATO-medlem og Russlands nabo i nord. Dualismen legger grunnlaget for hvordan nordmenn i alle samfunnslag forholder seg til Russland.

Studien vektlegger den nordnorske befolkningens holdninger til Russland, fordi Nord-Norge i langt større grad enn andre norske regioner forholder seg til Russland på en jevnlig basis. Eksempelvis er handel med Russland en avgjørende bidragsyter til å opprettholde nordnorsk økonomi. Miljøarbeid, fiskerisamarbeid og kulturell utveksling er ulike plattformer der Nord-Norge og Russland samarbeider. Samtidig preges relasjonen mellom landene av strømningene i det internasjonale farvannet. Russland er en mektig stat, som i 2014 viste seg villig til å bryte med etablerte folkerettslige prinsipper ved å ta seg inn på Krim. Et interessant spørsmål er dermed om Nord-Norges geografiske plassering påvirker befolkningens forhold til Russland?

Gjennom en spørreundersøkelse og en dokumentbasert undersøkelse av norske avisartikler analyserer jeg nordmenns holdninger til Russland som utenrikspolitisk aktør. Studien avdekker at befolkningen i Nord-Norge i stor grad anser Russland som en sikkerhetstrussel, i motsetning til befolkningen i alle andre norske regioner som i liten grad anser Russland som en sikkerhetstrussel. Samtidig viser det seg at regionsavisene i Nord-Norge promoterer et mer balansert bilde av Russland enn det riksavisene gjør, og at norske aviser hovedsakelig publiserer artikler som kan aktivere negative holdninger til Russland som utenrikspolitisk aktør.

Forord

Etter fem år som statsvitenskapstudent i Trondheim og Oslo sitter jeg igjen med fagkunnskaper, erfaringer og vennskap som jeg skal ta med meg resten av livet. Gjennom statsvitenskapen har jeg utviklet mine interesser, definert mine verdier og åpnet en verden av kunnskap jeg aldri ville vært foruten.

Jeg vil først og fremst takke veilederne mine, Målfrid Braut-Hegghammer og Kristin Ven Bruusgaard, for faglige støtte og nyttige tilbakemeldinger i prosessen. Jeg har satt pris på deres evne til å styre meg i riktig retning og deres oppmuntrende kommentarer underveis. Videre vil jeg takke Kristian Jervell i Utenriksdepartementet for tips til et spennende tema, og for rådgivning underveis i prosessen. Det har vært givende under hele skriveperioden. Jeg vil også takke Odd-Øystein Johansen i Dagbladet for tilgang til datamateriale.

Jeg vil rette en spesiell takk til familien min. Kjære mamma, pappa, Ludvig og Vibeke. Takk for hjelp, råd og støtte gjennom hele året, og takk for at dere alltid er her når jeg trenger dere som mest. Lønsjklubben og Det epistemiske fellesskap fortjener også en stor takk. Ingen er bedre til å avlaste stress og gi positiv oppmuntring enn dere. Jeg håper dere er villige til å beholde denne arbeidsoppgaven for alltid. En hjertelig takk vil jeg rette til bestevenninne Caroline Lomsdalen Bendixen. Takk for all støtte og hjelp.

Til slutt vil jeg takke min kjære Jesper for råd, støtte, tålmodighet og gode ord gjennom et langt år. Du vet alltid hva jeg trenger å høre og når jeg trenger å høre det. Din støtte har gjort både året og prosessen uendelig mye bedre.

Masteroppgavens innhold, og eventuelle feil og mangler, er ene og alene mitt ansvar.

Oslo, 23. mai 2017

Oda Benedicte Løkholm Lewin

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1

Innledning **12**

1.1 Formål og forskningsspørsmål 13

1.2 Spør folket og søk mediedekning 14

1.3 Veikart 14

Kapittel 2

Begrepsavklaring **15**

2.1 Regioner 15

2.2 Holdninger 16

2.3 Måle holdninger 16

2.4 Russland 17

Kapittel 3

Litterær kontekst **18**

3.1 Akademiske perspektiver 19

3.1.1 Et felles løft 20

3.1.2 Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene 21

3.2 Nasjonale politiske perspektiver 21

3.2.1 Hovedlinjer i utenrikspolitikken 21

3.3 Regionale politiske perspektiver 22

3.4 Elitenes samlede perspektiver 23

Kapittel 4

Teori **24**

4.1 Homogene holdninger til Russland 24

4.1.1 Den betydningsfulle andre 25

4.1.2 Realistic Group Conflict Theory 25

4.1.3 Russland: Norges betydningsfulle andre 26

4.1.4 Teorikritikk 26

4.2 Geografisk betydning 27

4.2.1 Brobyggende sosial kapital 27

4.2.2 Et gjensyn med Realistic Group Conflict Theory 28

4.2.3 Russland og Nord-Norges brobyggende sosiale kapital 29

4.2.4 Teorikritikk 29

4.2.5 Asymmetrisk maktforhold og naboskap	29
4.3 Medienes makt	31
Kapittel 5	
Forskningsdesign	33
5.1 To metoder	33
5.2 Spørreundersøkelsen	34
5.2.1 Validitet	35
5.2.1 Reliabilitet	38
5.3 Kvantitativ innholdsanalyse	40
5.3.1 Utvalget	41
5.3.2 Datainnsamling	43
5.3.2 Validitet	47
5.3.2 Reliabilitet	48
Kapittel 6	
Resultater	50
6.1 Spørreundersøkelsen	50
6.1.1 Regionale holdninger til Russland	51
6.1.2 Kontrollvariabler	52
6.2 Kvantitativ innholdsanalyse	55
6.2.1 Relevante tilleggsresultater	60
Kapittel 7	
Analyse	63
7.1 Hva sier resultatene om nordmenns holdninger til Russland?	63
7.2 Hvorfor skiller Nord-Norge seg ut?	64
7.2.1 Den negative avisdekningen	64
7.2.2 Asymmetrisk maktforhold	65
7.2.3 Negativ dekning i aviser og geografisk nærhet	65
7.2.4 Hyppige negative publiseringer	67
7.3 Interregional varians	68
7.4 Aktualisering av forskningsspørsmålet	70
7.4.1 Tilstedeværende holdninger	70
7.4.2 Homogene holdninger	71
7.5 Hvilke konsekvenser har holdningsdivergensen for norsk storpolitikk?	72
7.5.1 Russernes bekymringsmelding	73
7.5.2 Sikkerhetspolitikk og økonomi	74

7.5.3 Den store utfordringen	75
Kapittel 8	
Konklusjon	77
8.1 Svar på problemstilling	77
8.2 Begrensninger	78
8.2.1 Subjektivitet	78
8.2.2 Binomisk regresjonsanalyse	79
8.2.3 Antall respondenter i Nord-Norge	80
8.2.4 Forutsetninger for forskningens omfang	80
8.3 Fremtidig forskning	82
Litteraturliste	84
Vedlegg	92
Vedlegg 1: Deskriptiv statistikk for spørreundersøkelse	92
Vedlegg 2: Kodebok for kvantitativ innholdsanalyse	94
Vedlegg 3: Deskriptiv statistikk for kvalitativ innholdsanalyse	95
Vedlegg 4: Mail fra Malin Folgerø Stenstad	97
Vedlegg 5: Litteraturliste for artikler i innholdsanalyse	98
Vedlegg 6: Liste over kodede artikler	98
Figurliste	
Figur 1: Elitenes samlede perspektiver	23
Linjediagram 1: Regionale holdninger til Russland	51
Linjediagram 2: Kjønnbasert holdningsfordeling	53
Linjediagram 3: Aldersbasert holdningsfordeling	54
Stolpediagram 1: Tonefordeling i alle artikler, regionalt gjennomsnitt	55
Stolpediagram 2: Tonefordeing i politikkartikler, regional gjennomsnitt	56
Stolpediagram 3: Tonefordeling i alle artikler, interregional varians	57
Stolpediagram 4: Tonefordeling i politikkartikler, interregional varians	59
Histogram 1: Antall aviser med politisk fokus	61
Tidslinje 1: Tidslinje for publisering av 50 artikler	62
Linjediagram 4: Hyppige negative publiseringer	67
Tabell 1: Holdninger til Russland med geografisk inndeling	72

Kapittel 1

Innledning

Den britiske forfatteren G.K. Chesterton sa “the Bible tells us to love our neighbors, and also to love our enemies; probably because generally they are the same people.” (Rosendaal & Reitsma, 2015, s. 331). Chesterton illustrerer med et enkelt sitat hvordan et naboskap ofte kan preges av både samarbeid og konflikt. Analogien er spennende å sette i sammenheng med Norges forhold til Russland i dag, fordi relasjonen sies å være preget av en lignende dualisme (Holst, 1966, Forsvarsdepartementet, 2015). På den ene siden er Russland en bilateral samarbeidspartner (Rowe & Hønneland, 2010, s. 133). På den andre siden fremgår Russland som en trussel for Norges politiske sikkerhetsallianse, NATO (Kjølberg, 2007, s. 22).

Etter den russiske annekasjonen av Krimhalvøya våren 2014, er forholdet mellom Russland og Vesten blitt betraktelig mer betent (Åtland, 2016, s. 163). Som en følge er det blitt utfordrende for Norge å balansere rollen som NATO-medlem og Russlands nabo. Det er interessant å sette bevegelsene i det internasjonale systemet i sammenheng med utviklingen i det politiske Norge, og det er spesielt spennende å rette blikket nordover. Den nordnorske befolkningen har Russlands som nærmeste nabo og handelspartner, og dermed kan russisk utenrikspolitikk påvirke både nordlendingenes økonomi og sosiopolitikk (ibid., s. 164). Derfor fremprovoserer dagens relasjoner mellom Russland og Norge flere interessante spørsmål. Er holdningene til lokalbefolkningen i Nord-Norge påvirket av internasjonale hendelser? Har den nordnorske befolkningen andre holdninger til Russland enn resten av Norge? Samsvarer holdningene i den akademiske og politiske eliten med holdningene som preger befolkningen i Nord-Norge?

Med utspring i disse betraktningene kontekstualiseres tema for masteroppgaven. Studiens hensikt er å undersøke om geografisk nærhet til den russiske grensen kan settes i sammenheng med holdninger til Russland. Studien er et supplement til litteraturen som tar for seg Norges forhold til Russland etter annekasjonen av Krimhalvøya i 2014.

1.1 Formål og forskningsspørsmål

Forskingsspørsmålet lyder som følger: Divergerer nordnorske holdninger til Russland fra holdningene i resten av Norge?

Jeg ønsker ikke å påvise et kausalforhold mellom holdninger til Russland og bosted i Norge. Målet er å kartlegge hvilke mønster som preger holdningene til Russland i norske regioner i dag. Studien avdekker at den nordnorske befolkningen anser Russland som en større sikkerhetstrussel enn befolkningen i resten av Norge. Studien avdekker også en overvekt av artikler som kan fremprovosere negative holdninger til Russland i norske aviser. I tillegg viser studien at det finnes en asymmetri mellom holdninger uttrykt av den norske eliten og holdningene til den nordnorske befolkningen, både på nasjonalt og regionalt plan. Studien konkluderer at nordnorske holdninger faktisk divergerer fra holdningene i resten av Norge.

1.2 Spør folket og søk mediedekning

I et demokrati er det viktig å kartlegge befolkningens oppfatning til de politiske utfordringene som landet står overfor, for å være sikker på at staten ivaretar relasjonen mellom befolkningen og den politiske eliten. Når man skal måle holdninger er det vanlig å benytte utvalgte proxy som representanter for det totale omfanget av fenomenet man undersøker. Denne studien tar i bruk to slike proxy for å måle nordmenns holdninger til Russland.

Den ene metoden som benyttes er en spørreundersøkelse. Spørreundersøkelsen kartlegger i hvilken grad den norske befolkningen anser Russland som en sikkerhetstrussel. Spørreundersøkelse er den mest brukte metoden for datainnsamling innenfor det samfunnsvitenskapelige fagfeltet, og er et godt verktøy for å måle og sammenligne holdninger i en befolkning (Hellevik, 2009, s.143).

Den andre metoden er en kvantitativ innholdsanalyse av norske avisartikler. I innholdsanalysen undersøker jeg norske avisers dekning av Russland. Det er interessant å undersøke avisenes dekning av Russland fordi mediene setter dagsorden for politisk debatt,

og fordi mediene er en av de viktigste beslutningskanalene i et moderne samfunn (McCombs & Shaw, 1972, s. 177, Rokkan, 1966, s. 109). Mediekreftene påvirker utbredelsen av holdninger til dagsaktuelle hendelser og til politiske aktører. Ved å undersøke hvordan Russland fremstilles i forskjellige norske aviser oppretter jeg indikatorer for å måle holdninger til Russland i ulike norske regioner.

1.3 Veikart

I kapittel 2 presenterer jeg en begrepsavklaring der jeg redegjør for sentrale begreper som benyttes i analysen. I kapittel 3 plasserer jeg forskningsspørsmålet i en litterær kontekst, og kartlegger hvordan den norske akademiske og politiske eliten forholder seg til Russland i dag. I kapittel 4 presenterer jeg studiens teoretiske rammeverk. Kapitlet tar utgangspunkt i to substansielt motstridende hypoteser. (1) At norske holdninger til Russland er homogene, og (2) at befolkningen i Nord-Norge har andre holdninger til Russland enn resten av Norge. Teorikapitlet redegjør også for mediens evne til å påvirke holdninger på nasjonalt og regionalt nivå.

I kapittel 5 følger en gjennomgang av forskningsdesignet. Jeg redegjør for valg av metoder, og hvordan innsamlingen av det empiriske materialet har foregått. Jeg vil også drøfte datakvaliteten i de ulike metodene. I kapittel 6 presenterer jeg de empiriske resultatene fra spørreundersøkelsen og innholdsanalysen. I kapittel 7 analyserer jeg resultatene. Hensikten med analysekapitlet er å sammenfatte de generelle teoriene med spesifikke funn fra de to undersøkelsene. Først og fremst sikter kapitlet å besvare forskningsspørsmålet. Deretter vil jeg plassere funnene i en større politisk kontekst og drøfte konsekvenser. Studien konkluderer til slutt med at Nord-Norge i større grad enn alle andre norske regioner anser Russland som en sikkerhetstrussel.

Kapittel 2

Begrepsavklaring

Målet for kapittelet er å definere de viktigste begrepene jeg benytter i studien og hvordan begrepene operasjonaliseres. I statsvitenskapelige studier kan det oppstå misforståelser fordi konsepter som benyttes i samfunnsvitenskapelig øyemed tillegges ulik verdi, avhengig av konteksten begrepene brukes i. Viktige begreper skal derfor alltid defineres.

2.1 Regioner

Begrepet *region* blir hyppig brukt i studien. Region er definert som et avgrenset geografisk område med hovedsakelig likeartede forhold (SNL, 2012). Den operasjonelle definisjonen av region er i denne studien forankret i den klassiske inndelingen av de norske landsdelene¹. Regionen “Nord-Norge” består av fylkene Finnmark, Troms og Nordland. Akershus, Oslo, Vestfold, Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, og Telemark er definert som “Østlandet”. De andre norske regionene er operasjonalisert etter samme prinsipp.

2.2 Holdninger

Forskningsspørsmålet går ut på å undersøke holdninger til Russland i den norske befolkningen. Det er til en viss grad utfordrende å definere holdninger, da begrepet er flytende. Holdninger er avgjørende i alle deler av menneskelig aktivitet og er en grunnleggende påvirkningskraft i menneskelig adferd. Mennesker er avhengig av sin egen mening, og interessert i andres (Liu, 2012, s. 8). Holdninger hjelper mennesket å håndtere og forenkle informasjon, og hjelper oss å kommunisere informasjon om våre personlige verdier (Pratkanis, Breckler & Greenwald 2014, s. 419). For enkeltindivider er andres holdninger avgjørende for alt fra hvilke produkter de kjøper til hvilket politisk parti de stemmer på. For politiske partier er folkeopinionens holdninger avgjørende for hvilke policy-tiltak de implementerer. Holdninger er med på å forme samfunnet, og derfor er det

¹Den 3. mai 2017 ble det offentliggjort at Finnmark og Troms slår seg sammen til en region (Gjerde 2017). Innsamling av empiri og hoveddelen av analysen var ferdigstilt før det tidspunktet. Studien baserer seg på et Nord-Norge bestående av tre fylker.

avgjørende å etablere kunnskap om disse holdningene for å kunne utvide forståelsen av hvordan samfunnets mekanismer fungerer (Lui, 2012, s. 8). I denne studien anser jeg holdninger til Russland som “den rådende oppfatningen av Russland som utenrikspolitisk aktør”.

2.3 Måle holdninger

Etter å ha definert regionsbegrepet og hvordan jeg avgrenser holdningsbegrepet vil jeg redegjøre for hvordan jeg kartlegger hvilke holdninger som er representative for en region. L. L. Thurstones (1928) presenterer en metode for sammenligning av holdninger i artikkelen *Attitudes can be Measured*. Metoden viser hvordan man kan sammenligne to regioners holdningsmønster ved å undersøke hvordan holdningene til befolkningen fordeler seg utover en grunnlinje (base line).

The base line represents ideally the whole range of opinions from those at one end who are most strongly in favor of the issue to those at the other end of the scale who are as strongly against it. Somewhere between the two extremes on the base line will be a neutral zone representing indifferent attitudes on the issue in question. The ordinates of the frequency distribution will represent the relative popularity of each attitude (Thurstone, 1928, s. 529).

Holdningene til Russland er sammenfallende om regionene befinner seg på det samme området i grunnlinjen. Holdningene er divergerende om Nord-Norge befinner seg på en annen del av grunnlinjen enn de resterende regionene. Målet er å finne ut om fordelingen av holdninger er sammenfallende i de norske regioner eller om Nord-Norge skiller seg ut.

Jeg understreker at det alltid vil være variasjoner i holdninger innad i et geografisk avgrenset område. En region er ikke en holistisk enhet. Jeg har valgt å sette grensesnittet for holdninger innad i en region etter demokratiske prinsipper, altså ved å lytte til flertallet. Flertallets syn på Russland er veiledende for regionens holdninger. Jeg skal ikke overse interregional varians, men jeg vil i utgangspunktet male med bred pensel når jeg kategoriserer de regionale holdningene. Jeg vil deretter undersøke utbredelsen av interregional varians, og drøfte forholdene rundt variansen.

2.4 Russland

Russland er et territorielt imperium med gigantisk landmasse og blir ansett som en smeltedigel av ulike nasjonaliteter (Remington, 2012, s. 24). Folkegruppene skiller seg fra hverandre i region, kultur og forhold til russiske autoriteter. Russland, med sine etniske variasjoner, er i stor grad preget av heterogenitet og ulikhet på alle fronter. Det utgjør utfordringer når en skal forsøke å forholde seg til staten i en enkel forstand (Åtland, Bukkvoll, Jeppesen & Johansen, 2005, s. 21).

Russland bør derfor ikke defineres med utgangspunkt i etnisitet eller en kulturell tilhørighet, men heller av en maktvisjon, ifølge statsviteren Thomas F. Remington. Russere tror staten trenger et overordnet statlig mål som skal etablere felles verdier og statlig legitimitet (Remington, 2012, s. 24). Med utgangspunkt i maktvisjonen operasjonaliserer jeg konseptet *Russland*. Russlands politiske sentrum og statens utenrikspolitiske målsetting fungerer som grunnlaget for definisjonen. Russland er i denne studien en representant for det politiske nettverket og Russlands maktsentrum i Kreml, Moskva. Jeg tar ikke utgangspunkt i holdninger til russisk mat, russisk kunst eller russisk populærkultur. Det er holdningene til Russland som internasjonal aktør som legges under lupen.

Kapittel 3

Litterær kontekst

Kapittelets mål er å forankre studien i litteraturen på feltet. Jeg vil plassere forskningsspørsmålet i dagens akademiske og politiske sfære, ved å undersøke den norske elitens uttalelser om Norges forhold til Russland². Studien er et bidrag til forskningen på forholdet mellom Norge og Russland etter 2014. Det er offentliggjort flerfoldige studier og analyser som tar for seg de bilaterale relasjonene mellom landene etter den kalde krigen, der Nord-Norge trekkes frem som et geopolitisk interessefelt (Ulriksen & Neumann, 1996, Åtland, Bukkvold, Jeppesen & Johansen, 2005, Hønneland, 2005, Hønneland & Rowe, 2010), men det er fortsatt lite litteratur som tar for seg forholdet mellom de to aktørene etter Russland annekterte Krim i 2014. Denne studien bidrar med ny innsikt, og er et originalt bidrag til fagfeltet.

Den litterære gjennomgangen baserer seg på publikasjoner utgitt etter anneksjonen av Krim i 2014, da tidsrommet i størst grad representerer rådende holdninger til Russland. Den vestlige verden endret i stor grad sitt syn på Russland da de brøt suverenitetsprinsippet i Ukraina (Gedmin, 2014, s. 8). Derfor er det de ferske holdningsmønstrene som er interessante i denne studien.

Kapittelet bør anses som en overfladisk gjennomgang av det litterære kunnskapsrommet. Av strukturelle hensyn har jeg med overlegg formulert kapittelet som en kort introduksjon av narrativet som dominerer den politiske- og akademiske eliten i Norge. Jeg vil ettertrykkelig understreke at perspektivene som presenteres er basert på stikkprøver av elitenes holdninger. Med tanke på at det ennå ikke er mye litteratur som tar for seg forholdet mellom Russland og Norge etter 2014 anser jeg utvalget relativt representativt.

² En elite er i denne sammenhengen definert som “en minoritet i et samfunn som på ett eller flere områder opptrer som autoritet innad, overfor det øvrige samfunn, og som talsmann utad, overfor omverdenen” (Berg 2014). Studien tar utgangspunkt i to ulike eliter, den politiske eliten og den akademiske eliten.

3.1 Akademiske perspektiver

Vesten har siden 1800-tallet dannet seg en egen forståelse av Russland. Norge, som en integrert del av den vestlige verden, har tatt til seg denne forståelsen (Sanders, 2013, Åtland et. al, 2005, s. 171). Sanders (2013) kaller bildet for “the democratization meta-narrative”, og bildet går ut på at Vesten føler seg overordnet Russland, både ideologisk og i henhold til demokratisering. Akademia har vært avgjørende i formuleringen av dette narrativet, og media har opprettholdt det. “As concerns Western policy and opinion making, the democratization meta-narrative has maintained itself as the towering intellectual framework for discoursing historical and current relations between Russia and the West” (Sanders, 2013). Ideen om at Vesten er distansert fra Russland ser fortsatt ut til å være gjeldende blant det norske akademiske miljøet etter 2014. Rapporten *Et felles løft* fra 2015 og boken “Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene” fra samme år, følger argumentasjonen i narrativet (Forsvardepartementet, 2015, Heier & Kjølberg, 2015). I verkene blir Russland ansett som en utfordrende politisk aktør, både i internasjonal politikk og for Norge.

3.1.1 Et felles løft

I 2015 publiserte ekspertgruppen for forsvaret av Norge en rapport ved navn *Et felles løft*. Rapporten er en representant for de norske akademikernes perspektiv da den er utredet av en uavhengig ekspertgruppe bestående av norske professorer og forskere. I rapporten fremstilles Russland som en trussel for Norge. “Russland vil være den viktigste faktoren i norsk forsvarsplanlegging i overskuelig fremtid. Ukraina-krisen innvarsler slutten på «den dype freden» i Europa. Russlands militære gjenoppbygging markerer at asymmetrien i det norsk-russiske maktforholdet blir tydeligere” (Forsvarsdepartementet, 2015, s. 5).

I rapporten ytrer forskerne en bekymring over at Russland står utenfor det vestlige sikkerhetsfelleskapet, og setter det i sammenheng med det asymmetriske maktforholdet

mellom småstaten Norge og stormakten Russland. Dernest konkluderer rapporten med at det råder en usikkerhet rundt Russlands utenrikspolitiske intensjoner i nordområdene³.

Nordområdene og Arktis har stor økonomisk og militærstrategisk betydning for Russland og bidrar til å opprettholde landets posisjon som stormakt. Russiske myndigheter har som mål å utvikle regionen til landets fremste strategiske base for naturressurser innen 2020. Slik vekst er imidlertid avhengig av tilstrekkelig høye råvarepriser. Konflikter andre steder vil kunne forplante seg til nordområdene. Ukraina-krisen illustrerer denne sammenhengen. Norge har sluttet opp om den vestlige sanksjonspolitikken overfor Russland, som har svart med motiltak. Krisen har påvirket samarbeidet også i nord. Til nå har imidlertid konsekvensene vært beskjedne. Sammenhengen mellom storpolitikk og regionale forhold har alltid vært klart på det militærstrategiske området. Mens det politiske klimaet kan variere, ligger nordområdenes militærstrategiske betydning for Russland fast (ibid., s. 15).

Selv om det understrekes at Norge ønsker å opprettholde nordområdenes status som en multilateral samarbeidsarena, viser det seg at forsvarsdepartementet i rapporten anser Russland som en fremtredende trussel for Norge i tiden fremover (ibid., s. 15).

3.1.2 Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene

Oberstløytnant i Hæren og ansatt ved Forsvarets stabsskole Tormod Heier og tidligere forsker fra Forsvarets forskningsinstitutt Anders Kjølberg ga i 2015 ut en bok om Norges forhold til Russland. Boken heter “Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene”. I boken drøfter forfatterne det fremtidige forholdet mellom Norge og Russland. De legger stor vekt på kommende utfordringer i Nord-Norge, og argumenterer for fem sikkerhetspolitiske og militærstrategiske utfordringer Norge står overfor. Forfatterne understreker Russlands militære slagkraft og landets geografiske størrelse. Av militær kapasitet nevner forskerne at deler av Russlands atomarsenal er å finne bare 120 kilometer fra den norske grensen til Russland. Heier og Kjølberg mener landets størrelse og maktposisjon legger et betydelig press på nabolandene. Forfatterne diskuterer også

³ “Nordområdene” er definert i regjeringens nordområdestrategi som “ land- og havområdene fra Sør-Helgeland i sør til Grønlandshavet i vest og Petsjorahavet (det sørøstlige hjørnet av Barentshavet) i øst” (Regjeringen, 2006). Området omfavner de tre nordligste norske fylkene.

nordområdenes ressursrikdom i form av fisk og petroleum når de diskuterer forholdene i nord. “Den strategiske betydningen av petroleum og fisk kan imidlertid også øke konfliktpotensialet i disse områdene” (Heier & Kjølberg, 2015, s. 15). Boken drøfter ulike aspekter av Norge-Russlandrelasjonene slik de ser ut i dag, og konkluderer med at Russland fremgår som en utenrikspolitisk utfordring for Norge i tiden fremover.

3.2 Nasjonale politiske perspektiver

Jeg vil undersøke hva den nasjonale politiske eliten mener om Norges forhold til Russland i dag. Russland har alltid vært en sentral aktør i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk (Åtland, 2016, s. 164). Den norske regjeringen kategoriserer forholdet mellom Norge og Russland som godt og stabilt, men Norge har i årevis balansert på en linje mellom utenrikspolitisk avskrekking med NATO i ryggen, og bilateralt samarbeid med Russland (Regjeringen, 2015a, Forsvarsdepartementet, 2015, s. 68-69).

3.2.1 Hovedlinjer i utenrikspolitikken

Den 16. august 2016 publiserte den norske Regjeringen et innlegg ved navn “Hovedlinjer i utenrikspolitikken” på sine hjemmesider. Innlegget er skrevet av utenriksminister Børge Brende. I et av punktene legger Brende frem en argumentasjon om at Norge må beskytte egen folkerett i samhandling med Russland (Regjeringen, 2016).

Norge er avhengige av en verden hvor det ikke er den sterke rett som råder. Derfor står vi opp mot Russlands handlinger i Ukraina. Samtidig er Russland vår nabo i nord. Vi samarbeider bredt, og jeg tør våge den påstand at ingen land gjør mer for å sikre fortsatt full integrering av Russland i Arktisk Råd og andre samarbeidsorganer i nord (Regjeringen, 2016).

Brende trekker altså frem samarbeid i de arktiske områdene. Dagens situasjon i den arktiske regionen er preget av stabilitet og diplomati, men situasjonen kan endres som en følge av Norges medlemskap i NATO. Norges NATO-medlemskap medfører at USA og resten av NATO-landene skal støtte Norge om en konflikt mellom Norge og Russland skulle oppstå. En konflikt vil være problematisk for Norges forhold til Russland. “For eksempel kan en

konflikt mellom USA/NATO og Russland om missilforsvar i Europa bli en kime til å forsure det gode forholdet vi har til Russland i dag” (ibid.). Det norske forsvaret bør kunne opprettholde norsk territoriell integritet og en begrenset sikkerhetspolitisk stridighet, uavhengig av støtte fra NATO (ibid.).

Det viser seg at dualismen preger Regjeringens uttalelser. Den generelle retorikken er preget av diplomatiske motivasjoner. Samtidig legger NATO-medlemskapet føringer for norsk Russland-retorikk, der både missilforsvar og balansering av Russland trekkes frem. Regjeringen ønsker et godt forhold til Russland, men understreker at det kan bli utfordrende.

3.3 Regionale politiske perspektiver

Etter å kort ha undersøkt hvordan forholdet mellom Russland og Norge presenteres på nasjonalt plan, undersøker jeg hvordan de nordnorske fylkeskommunene kommuniserer sitt forhold til Russland. Det ser ut til å være konsensus blant fylkeskommunene om at Russland hovedsakelig er en samarbeidspartner.

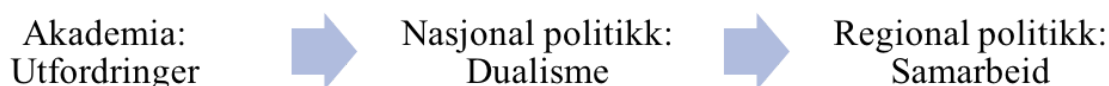
Finnmark fylkeskommune har en egen informasjonsside om fylkets forhold til Russland. Fylkeskommunen trekker frem samarbeid og positive bilaterale relasjoner. Overskriftene på informasjonssiden setter tonen. “Nærmeste nabo”, “Folk-til-folk samarbeid”, “Samarbeidsavtaler”, “Jobbe for åpne grenser” og “Samarbeid er viktig” heter det. Videre skriver Finnmarks fylkeskommune at “Siden 1988 har Finnmark hatt formelle samarbeidsavtaler på plass med Murmansk, med Arkhangelsk siden 1989. I tillegg har vi også særavtaler om samarbeid innen kultur, opplæring, energi og idrett for å nevne noen” (Finnmark fylkeskommune, 2016). Samarbeid er viktig for Finnmark fylkeskommune.

Troms fylkeskommune har ikke en egen infoside som omtaler forholdet til Russland, men en egen side som omhandler Barentssamarbeidet. Der legger fylkeskommunen frem barentsregionene som hovedarena for internasjonale arbeid. De trekker også frem et vedvarende engasjement for samarbeid med blant annet Nordvest-Russland (Troms fylkeskommune, 2016). I likhet med Finnmark fylkeskommune, er Troms fylkeskommune også opptatt av samarbeid med Russland.

Også Nordland fylkeskommune definerer sitt samarbeid med Russland på sine hjemmesider, tross i at de er den av de nordnorske fylkene som ligger lengst fra russergrensa. Under fylkesrådet i Nordlands politiske plattform for 2015 til 2019 lyder det at “Det vil være viktig å videreutvikle relasjonene til Russland. For fylkeskommunen gjelder dette særlig vårt regionale samarbeid i Barentsregionen. I tillegg vil det være viktig å videreutvikle det lokale og regionale folk-til-folk samarbeidet.” Fylket ønsker en fast og forutsigbar holdning til Russland (Nordland fylkeskommune, 2017).

3.4 Elitenes samlede perspektiver

Målet for studien er å undersøke om det er ulike holdninger til Russland i norske regioner, fordi ulike perspektiver er med på å definere det rådende narrative i det norsk-russiske bilaterale forholdet i dag. Vi ser at de norske akademiske og politiske elitene promoterer ulike holdninger til Norges forhold til Russland i dag.

Figur 1: De overordnede litterære perspektivene på Norges forhold til Russland etter 2014. Illustrerer utviklingen fra perspektivet som i størst grad vektlegger utfordringer, til perspektiv som i størst grad vektlegger samarbeid.

Oppsummert ser det ut til at det akademiske perspektivet hovedsakelig vektlegger fremtidige utfordringer i forholdet mellom Norge og Russland. Avskrekingsstrategi, særlig i nord, preger det akademiske miljøets tolkning av det mellomstatlige forholdet. Den nasjonale politiske eliten forsøker i større grad å framheve samarbeid, men begrensninger som en følge av NATO-medlemskapet ligger som en skygge over retorikken. På regionalt plan er Russland utelukkende nevnt i sammenheng med samarbeid. De divergerende holdningene blant norske eliter kan gi grobunn for divergerende holdninger også i den norske befolkningen.

Kapittel 4

Teori

Målet for kapittelet er å kartlegge ulike forklaringer på hvordan norske holdninger til Russland kan utvikle seg, og hvorfor Nord-Norge kan skille seg fra resten av landet. Kapittelet er utredet basert på to motstridende substansielle hypoteser. Hypotesene er ulike forklaringsmodeller, bestående av flere teorier, og kartlegger hvordan nordmenn kan oppfatte Russland. Den ene hypotesen tar utgangspunkt i at Nord-Norge ikke skiller seg ut, og at befolkningen er i konsensus rundt sine holdninger til Russland. Den andre hypotesen tar utgangspunkt i at Nord-Norge skiller seg fra resten av Norge, og hvorfor holdningene er divergerende.

4.1 Homogene holdninger til Russland

H1: Geografisk plassering har ingen innvirkning på regionale holdninger til Russland, fordi en “vi-mot-dem” tankegang preger den nasjonale oppfatningen av Russland.

4.1.1 Den betydningsfulle andre

Hypotesen antar at det er holdningskonsensus i den norske befolkningen. Holdningskonsensus oppstår eksempelvis som en følge av et ønske i befolkningen om å definere en egen identitet. Andrei P. Tsygankov skriver i boken *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity* (2013) at stater gjerne definerer sin nasjonale identitet og sine utenrikspolitiske motiver ut fra en betydningsfull annen (a significant other) (Tsygankov, 2013, s. 16). Betegnelsen beskrives av Pål Kolsø i *Norske Russlandsbilder*:

Generelt kan det hevdes at nasjonal identitet er en refleks av hvordan vi oppfatter våre omgivelser. Vi setter kulturelle grenser ved å identifisere oss i kontrast til omkringliggende grupper. Ikke alle naboer er like viktige i denne kulturelle utkrystalliseringsprosessen. NUPI-forskeren Iver Neumann har innført begrepet 'the constituting other' for å betegne det av våre kulturelle oppland som vi har størst kontrasteringsbehov overfor og som slik mer enn andre innvirker på utformingen

av vårt selvilde. Som oftest vil dette være et område som kulturelt sett adskiller seg relativt lite fra vårt eget. Nettopp den korte kulturdistansen er en trussel mot vår egenart ved at vi risikerer å bli forvekslet med eller oppslukt av den andre. Derfor må de kulturforskjellene som tross alt finnes, blåses opp og gjøres størst mulig (Kolsø, 1996).

Identiteten er grunnleggende for enkeltstaters posisjon i det internasjonale systemet. Stater definerer ofte sin identitet ved å sette seg i opposisjon til en spesifikk motpart. Eksempelvis har Vesten siden begynnelsen av den kalde krigen definert Russland og Sovjetunionen som sin “betydningsfulle andre”, og vice versa (Tsygankov, 2013, 16).

4.1.2 Realistic Group Conflict Theory

Staters behov for å hevde seg overfor en motpart har en psykologisk forklaring, ifølge forskerne Blake M. Riek, Eric W. Mania, and Samuel L. Gaertner (2006). De er forskerne bak den psykologiske idéen *Realistic Group Conflict Theory* (RGCT). Se for deg to aktørgrupper i en ressurskonflikt. Ressurskonflikten er alt fra økonomisk forankret, til tuftet på maktkamp og kontroll. Kanskje har én eller begge aktørgruppene markeringsbehov i en større sosial eller politisk kontekst. Uavhengig er begge aktører motivert av et ønske og behov for seier, fordi de vil definere sin rolle i et større sosialt rammeverk (Riek, Mania & Gaertner, 2006 s. 336).

I psykologien defineres aktørene som interngruppe (intergroup) og eksterngruppe (outergroup). Negative holdninger oppstår i interngruppen, og holdningene er rettet mot eksterngruppen (ibid). De negative assosiasjonene mot eksterngruppen er gjerne generelle stereotypier som genererer en følelse av trussel og negative forventninger. Stereotypiene påvirker hvordan interngruppen håndterer og prosesserer sosial informasjon som omhandler eksterngruppen (ibid., s. 338). Oppfatningen av “den betydningsfulle andre” legger grunnlaget for interngruppens oppfatning av seg selv, og deres holdninger til eksterngruppen. Gjennom en delt idé finner interngruppen sammen over sine negative holdninger til eksterngruppen (ibid.).

4.1.3 Russland: Norges betydningsfulle andre

Vesten og Russland har tradisjonelt sett definert seg selv som den andres betydningsfulle andre. Tsygankov (2005) skriver at Vesten i århundrer har representert en høyere utviklet sivilisasjon for Russland, men at også vestlige aktører har arbeidet med å definere egen identitet i tråd med Russlands utvikling. En langvarig vurdering av motpartens utenrikspolitiske mål har vært definerende for begge aktørers identitet (Tsygankov, 2005a, s. 153). Russland kan kategoriseres som Norges “betydningsfulle andre”, en funksjon som benyttes for å helhetlig bekrefte vår modernitet og vår selvutnevnte velutviklede sivilisasjonsform (Borch & Pettersen, 2016). RGCT og effekten av “den betydningsfulle andre” forklarer hvordan ensartede holdninger til Russland kan oppstå i Norge. Russland fungerer som en felles motpol som binder norske regioner sammen.

4.1.4 Teorikritikk

Det er utfordrende å trekke konklusjoner basert på en psykologisk antakelse i statsvitenskapelig holdningsanalyse (Hymans, 2002, s. 7). I realiteten er Russland langt mer sammensatt enn kun en overordnet “annen” for Norge. Pål Kolsø (1996) mener at Russland, tross i sin stormaktsposisjon og geografiske tilknytning til Norge, ikke fungerer som Norges “betydningsfulle andre”. Kulturgrensen mellom statene er godt etablert og historisk sett lite truende. Han mener at Danmark skal defineres som Norges “betydningsfulle andre” (Kolsø, 1996).

Teorien om den betydningsfulle andre er likevel implementert som en forklaringsmodell i studien Kolsø sin argumentasjon er fundamentert på et verdensbilde anno 1996. Siden den tid har Vladimir Putin overtatt makten i Russland, og de internasjonale forholdene har utviklet og tilspisset seg. Russland har etablert seg som en sterkere aktør i det internasjonale systemet, og det er mye oppmerksomhet rundt Russlands aktiviteter i norske medier. Det har blitt vanligere å male Russland som “fanden på veggen” (Borch & Pettersen, 2016).

Ikke bare er situasjonen de facto mer kompleks enn teorien om “den betydningsfulle andre” og RGCT gir uttrykk for. En nasjon er ikke en homogen enhet. Uavhengig av størrelse vil en

befolkning være divers, både demografisk og i sine holdninger (Tsygankov, 2013, s. 18). Derfor har jeg utviklet en polar teoretisk forklaring. Forklaringen tar utgangspunkt i at befolkningen i Nord-Norge har andre holdninger til Russland enn resten av Norge.

4.2 Geografisk betydning

H2: Nordnorske holdninger til Russland skiller seg fra resten av Norge, som en følge av Nord-Norges geografiske tilknytning til Russland.

4.2.1 Brobyggende sosial kapital

Hypotesen tar utgangspunkt i at holdningene i Nord-Norge skiller seg fra resten av landet som en følge av at Nord-Norge grenser til Russland. Hypotesen kan eksempelvis forklares gjennom teorien om sosial kapital. Sosial kapital er definert av Woolcock og Narayan (2000) som sosiale normer og nettverk som aktiverer en befolkning til å handle kollektivt (Woolcock & Narayan, 2000, s. 225). Robert Putnam skriver at “Whereas physical capital refers to physical objects and human capital refers to properties of individuals, social capital refers to connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them” (Putnam, 2000 s. 19). Teorien tar utgangspunkt i at befolkningen i Nord-Norge er mer positivt innstilt til Russland enn resten av landet fordi grupper som befinner seg i geografisk nærhet til hverandre omgås oftere. Regioner der befolkningen er utsatt for sosial interaksjon over tid opparbeider ofte en følelse av gjensidig tillit (Agnew, 1987, s. 52). Gjensidig tillit er en av de sentrale elementene i sosial kapital. Samfunn med sosial kapital stiller sterkere i møte med uoverensstemmelser og konflikter (Woolcock & Narayan, 2000, s. 226).

Networks of civic engagement foster sturdy norms of generalized reciprocity and encourage the emergence of social trust. Such networks facilitate coordination and communication, amplify reputations, and thus allow dilemmas of collective action to be resolved. When economic and political negotiation is embedded in dense networks of social interaction, incentives for opportunism are reduced. At the same time, networks of civic engagement embody past success at collaboration, which can serve as a cultural template for future collaboration (Putnam, 1995 s. 2-3).

Konseptet kan videreutvikles til det vi kaller *brobyggende sosial kapital* (bridging social capital). Brobyggende sosial kapital er tuftet på en antakelse om at lik bakgrunn, nasjonalitet og sosial identitet er irrelevant for fremveksten av sosial kapital i et samfunn. I et sosialt nettverk stammer gjerne befolkningen fra ulike steder og har ulik bakgrunn. Det skal ikke mer til enn at en møtes i sosiale tilstelninger og samarbeider i næringsrelasjoner for at den sosiale kapitalen skal oppstå (Szreter, 2002, s. 574). Ideen om brobyggende sosial kapital danner grunnlaget for andre former for kapital, eksempelvis finansiell og menneskelig kapital (Leonard, 2004, s. 930).

4.2.2 Et gjensyn med Realistic Group Conflict Theory

Argumentasjonen om brobyggende sosial kapital underbygges av Turner, Hewstone og Voci (2007). Igjen skal vi besøke den psykologiske argumentasjonen basert på intern- og eksterngupper. I artikkelen *Reducing Explicit and Implicit Outgroup Prejudice Via Direct and Extended Contact: The Mediating Role of Self-Disclosure and Intergroup Anxiety*, forklarer forfatterne at fordommene og behovet for å utvikle egen identitet viskes ut som en følge av sosial kontakt. Forfatterne beskriver hvordan sosial nærkontakt, som samarbeid og institusjonell støtte mellom interngrupper og eksterngupper, svekker de negative assosiasjonene som oppstår mellom to aktørgrupper. Brobyggingen gir grobunn for sosial kapitalutvikling mellom aktørgrupper (Turner, Hewstone & Voci, 2007, s. 369). Den geografiske nærheten er med på å minske angst og usikkerhet i interngruppen. De viser til forskning som understreker at samhandling på tvers av gruppene fører til et slitesterkt sosialt miljø, heller enn et miljø preget av fordommer, usikkerhet og frykt. Kort sagt minsker brobyggende sosial kapital en oppblomstring av negative stereotyper (ibid.).

4.2.3 Russland og Nord-Norges brobyggende sosiale kapital

Teorien samsvarer med den politiske elitens oppfatning av Russland. Det økonomiske, handelsmessige og kulturelle samarbeidet i Nord-Norge er omfattende, med et aktivt og nært samarbeidsforhold. Norsk-russiske bilaterale forbindelser har preget Nord-Norge i flere århundrer (Regjeringen, 2013). Av disse årsaker er muligheten for brobyggende sosial kapital i nordnorske regioner store sammenlignet med regioner som ikke forholder seg til Russland, der effekten av brobyggende sosial kapital følgelig er minimal.

4.2.4 Teorikritikk

Teorien er blitt kritisert for å være for generell. Madeleine Leonard (2004) mener at argumentasjon er for enkel. Blant annet mener hun at sosial kapital ikke vil vedvare i en region om området er politisk sensitivt, eller om området får mye medieoppmerksomhet. Regioner som befinner seg i politikkenes og mediernes søkelys opplever svakere brobyggende sosial kapital. Ulikheter og konflikt innad i samfunnet trekkes frem i mediene, og det påvirker holdninger. Når negative bilder av et samfunn presenteres i mediene svekkes den sosiale kapitalen (Leonard, 2004, s. 931-932). Om det viser seg at norsk media er negative til Russland kan det bety at den sosiale kapitalen kan være svekket i Nord-Norge.

4.2.5 Asymmetrisk maktforhold og naboskap

Teoriene om brobyggende sosial kapital indikerer et godt forhold mellom Nord-Norge og Russland. Det er ikke nødvendigvis det eneste utfallet når man skal undersøke Nord-Norges holdninger til Russland. Følgende argumentasjon er forankret i en antakelse om at forholdet mellom Nord-Norge og Russland er preget av usikkerhet, mye på grunn av statenes ulike maktposisjon i det internasjonale systemet. Asymmetriske maktforhold mellom to stater kan være spesielt avgjørende for holdninger i grenseregionen. Negative assosiasjoner vil oppstå i små stater som en følge av et ujevnt maktforhold til en stormaktsnabo (Nye, 1990, s. 184). Småstater som grenser til stormakter opplever sitt geopolitiske utgangspunkt som sårbart (Walt, 1985, s. 18). Negative assosiasjoner til nabostaten oppstår som en følge av frykt for militær intervensjon over grensen. Et stormaktsangrep vil treffe denne regionen først og med stor kraft. Grenseområdet er mest utsatt. Regioner som grenser til en stormakt vil i større grad anse staten som en trussel, som en følge av at de vil bli hardest rammet av et potensielt angrep (Pearson, 1974, s. 434).

Norge defineres som en småstat. Det innebærer at ledelsen i landet selv anerkjenner at landet ikke vil kunne oppnå fullkommen statssikkerhet ved egne militære kapabiliteter. Som en følge er staten avhengig av assistanse fra andre stater og institusjoner. I tillegg skal andre stater anerkjenne statens sikkerhetsbegrensninger (Rothstein, 1968, s. 29). I en

sikkerhetspolitisk kontekst er en småstat definert av at de ikke utgjør en trussel for sine nabostater (Goetschel, 1998, s. 13, Hey, 2003, s. 3).

Russland defineres som en stormakt. En stormakt har stort militært potensial og staten har overordnede forpliktelser og rettigheter i det globale systemet (Posen & Ross, 1996, s. 17, Bull, 1977, s. 200). I følge nyrealismens grunnlegger Kenneth Waltz defineres en stormakt også ut i fra populasjonsstørrelse og utstrekning, militære og økonomiske kapabiliteter, samt politisk stabilitet (Waltz, 1979, s. 131). Buzan (2004) konkluderer med at både økonomiske, militære og sosiale faktorer er sentrale i definisjonen av en stormakt og understreker at staten har et stort kapabilitetsfortrinn. I tillegg må staten anerkjennes som en stormakt i det internasjonale systemet (Buzan, 2004, s. 59, Simpson, 2004, s. 107).

Den asymmetriske relasjonen mellom Norge som småstat og Russland som stormakt, har av naturlige årsaker preget det bilaterale forholdet mellom statene. Russland har en geografisk utstrekning som er 44 ganger større enn Norge i areal og et innbyggertall som er 32 ganger større. Minst like sentralt er det å poengtere at Russland er en militærmakt med et uttalt mål om stormaktstatus (Åtland et. al., 2005, Tsygankov, 2005b). Åtland et. al. argumenterer for at stormakter gjerne antar at deres mindre nabostater i hovedsak bør rette seg etter stormaktens sikkerhetspolitiske interesser. Det er derfor ingen tvil om at det asymmetriske forholdet mellom statene preger norske oppfatninger av nabostaten (Åtland et. al., 2005, s. 177).

4.3 Medienes makt

Fordi jeg benytter avisartikler om Russland som en proxy for å måle holdninger vil jeg redegjøre for forholdet mellom mediedekning og holdningsdannelse. “What is the role of the media, in particular, in producing policy narratives?” spør forskerne Shanahan, McBeth og Hathaway (Shanahan, McBeth & Hathaway, 2011, s. 377). Media er en den sentrale kanalen for den politiske eliten til å spre sine meninger til folket. Media skal på så vis reflektere de ulike politiske meningene i systemet (ibid.).

Forskning på mediepåvirkning identifiserer massemedia som en av de mest avgjørende motivatorene for politisk deltakelse og utviklingen av politiske holdninger (Levendusky, 2013, 2). Østerud trekker frem et sitat fra Makt- og demokratiutredningen (Stortingsvedtak av 11.12.1997, Budsjett-innst. S nr. 2 (1997-98)) for å illustrere massemedienes effekt på holdninger i norsk sammenheng:

Den offentlige meningsdannelse er av stor betydning for det representative demokratiets virkemåte. Mange aktører og opinions- og meningsdannere er med på å forme den offentlige dagsordenen, mobilisere holdninger, definere problemforståelser og virkelighetsoppfatninger. I tillegg har kampanjer, protestaksjoner, lobbyvirksomhet, nye organisasjonsmønstre mv fått økt betydning. En særlig viktig aktør er massemediene. Det er også utviklet nye medier med økende utbredelse. Dessuten har eierforholdene med tilhørende økonomiske interesser endret seg, trolig også normene og motivene som styrer aktørene i mediebransjen (Østerud et al., 1999, s. 134).

Media har mulighet til å lede publikums oppmerksomhet bort fra deres individuelle og dagligdagse bekymringer, og over til hendelser som påvirker samfunnet som helhet. Lokale medier har makt til å definere problematikk som trenger oppmerksomhet, og å motivere individer til å involvere seg i spesifikke utfordringer. De har muligheten til å utgi informasjon som hjelper befolkningen til å utvikle egne holdninger. I tillegg har mediene mulighet til å mobilisere informasjonsstrømmer som legger grunnlaget for kollektive aktiviteter og som setter dagsorden på regionalt plan (Scheufele, Shanahan & Kim, 2002, s.429). Ved å fremlegge saker med en spesifikk vinkling, hjelper mediene folket å forme meningsfulle, heller enn tilfeldige, overbevisninger (ibid., s. 431).

Studien tar utgangspunkt i at det er sammenheng mellom mediens dekning av Russland og holdninger til Russland i den norske befolkningen. "Public opinion grows out of an interaction between media messages and what audiences make of them" (Entman, 1995, s. 56). Forholdet mellom mediedekningen og holdninger i befolkningen er så veletablert at mediedebatt og folkeopinionen ofte er håndtert som to parallelle systemer for meningsdannelse (Gamson & Modigliani, 1989, s. 1). I denne studien anser jeg det ikke som

viktig å skille mellom om mediene påvirker holdninger eller om holdninger påvirker medier.
Forholdet mellom de to variablene er interaktivt og fenomenene blir ansett som parallelle.

Kapittel 5

Forskningsdesign

Målet for kapittelet er å redegjøre for hvordan jeg har utredet den empiriske informasjonen som jeg benytter i analysen. Forskningsdesignet består av en spørreundersøkelse og en kvantitativ innholdsanalyse. Jeg redegjør for valg av metoder og hvordan de ulike metodene er gjennomført. Jeg kartlegger også utvalgsgruppene i både spørreundersøkelsen og innholdsanalysen, og beskriver i hvilken grad de er representative i analyse av forskningsspørsmålet. Jeg legger vekt på å redegjøre for utvalgsgruppene, som en følge av at begge metoder produserer resultater som skal gjenspeile holdninger i en større populasjon. Målet for kapittelet er å klargjøre verdien av å bruke nettopp disse metodene når jeg måler nordmenns holdninger til Russland, og å gi leseren innblikk i hvordan metodene benyttes for å utrede empiri.

5.1 To metoder

De empiriske resultatene er basert på funn fra en spørreundersøkelse og en kvantitativ innholdsanalyse. De to metodene hjelper meg å utvikle et bredt analysegrunnlag. En metodisk undersøkelse av dette kalibret vil ikke evne å presentere en perfekt gjenspeiling av virkelighetens fenomener. Til det er sosiale og politiske situasjoner er for intrikate i sitt mønster. Ved hjelp av metodene utvikler jeg derfor kunnskap som er en forenkling av virkeligheten, men som likevel baserer seg på mønster fra virkelige verden (Keohane, Verba og King 1994, s. 9-10). Ved å bruke to metoder øker sannsynligheten for at empirien er en representativ gjenspeiling av nordmenns holdninger til Russland.

5.2 Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelser utføres som regel via telefonintervju, der forskeren oppsøker et antall respondenter og stiller dem spørsmål. Målet er å utrede informasjon om et eller flere utvalgte tema. Spørreundersøkelser er en god metode for å måle holdninger i en befolkning,

fordi metoden gir konkrete data om respondentens personlige meninger (Hellevik, 2009, s. 143).

Sommeren 2016 gjennomførte meningsmålingsselskapet IPSOS en undersøkelse på bestilling fra Dagbladet (Finsveen, 2016). I undersøkelsen stilte IPSOS et spørsmål om Russland til 998 respondenter fra hele Norge. Spørsmålet som ble stilt til respondentene lød: I hvilken grad utgjør president Vladimir Putin og Russland en reell sikkerhetstrussel for Norge?

Spørsmålet hadde prekodete svaralternativer. Det vil si at respondenten fikk oppgitt fem fastsatte svaralternativer som personen kunne velge mellom. Svaralternativene var henholdsvis “I svært stor grad”, “I ganske stor grad”, “I liten grad”, “Ikke i det hele tatt”, og “Vet ikke”. Når svaralternativene er prekodete kan de rangeres mot hverandre. Det er viktig å ikke forsøke å kartlegge hvor stor forskjell det er mellom hvert svar på skalaen, fordi respondentene vil besvare spørsmålet ut i fra sin individuelle fortolkningsramme (Hellevik, 2009, s. 144). Svarene kan sammenlignes, men differansen mellom hvert alternativ er ikke sammenlignbar.

Under datainnsamlingen kategoriserte IPSOS respondentene inn i ulike demografiske grupper. Som en følge er det mulig å sammenligne differansen i holdninger på et mer detaljert nivå, ut i fra ulike beskrivende faktorer. Eksempelvis kan man undersøke variansen etter bosted, kjønn og alder. Bostedsvariabelen, som fra nå av vil få navnet regionsvariabelen, har størst substansiell verdi for denne studien. Den er inndelt i fem gjensidig utelukkende kategorier der hver kategori representerer en del av Norge. Kategoriene er “Oslo”, “Østlandet ellers”, “Vest”, “Midt-Norge” og “Nord”.

Gjennom kontakt med Dagbladet har jeg fått tilgang til resultatene fra IPSOS-undersøkelsen. Studien ønsker å måle nordmenns holdninger til Russland som utenrikspolitisk aktør, og dermed er holdningene som defineres gjennom spørreundersøkelsen midt i smørøyet av hva studien ønsker å kartlegge. Det er viktig å påpeke at undersøkelsen ikke gir oss det fulle bildet av nordmenns holdninger til Russland.

Likevel er funnene fra undersøkelsen en god indikator på hvordan nordmenn oppfatter nabostaten.

5.2.1 Validitet

Når man gjennomfører samfunnsvitenskapelige studier oppstår det ofte utfordringer og problematikk tilknyttet datamaterialet. Studiens validitet og reliabilitet er derfor viktig å drøfte.

Validitet måles gjerne gjennom to underkategorier, indre- og ytre validitet. Indre validitet går ut på å “oppnå god validitet av kausale slutninger” (Lund, 2002, s. 81). Det innebærer å opprette en sammenheng mellom to variabler, og å definere forholdet mellom dem gjennom årsak og virkning. Jeg anser det ikke som nødvendig å definere et kausalforhold i denne analysen. Det er ikke nødvendig å fastslå en spesifikk årsak til at holdningene til de som bor i Nord-Norge divergerer fra resten av landet. Det faller utenfor studiens mål, fordi en direkte lenke mellom variablene vil være overmodig å argumentere for, og fordi det gjerne kan skyldes flere faktorer. Indre validitetsproblematikk er tilstedeværende i denne studien, da det kausale forholdet ikke er mulig å påvise. Som en følge av at kausalitet heller ikke er et mål i analytisk sammenheng, svekker det ikke analysens relevans.

Ytre validitet går ut på at gruppen som forskningsproblemet tar utgangspunkt i er representativt for populasjonen (ibid., s. 89). Populasjonen er i denne sammenhengen hele Norges befolkning. Derfor bør de utvalgte individene, tidene og situasjonene som forskes på være tilstrekkelige representasjoner for populasjonen. Studien benytter utvalgsdata, som betyr at jeg forsker på et utvalg av enheter som skal fungere som representanter for et større univers (Hellevik, 2009, s. 372). Utvalget som benyttes i denne studien er godt av flere årsaker.

For det første er utvalget godt fordi undersøkelsen baserer seg på et høyt antall respondenter. Regelen er: “the larger the sample size, the smaller the margin of error” (Hurley, 2010, s. 52). Når man måler holdninger bør man ha et utvalg på minst 600 personer, ifølge Hellevik (Hellevik, 2009, s. 124). Utvalgsstørrelsen er i underkant av 1000. Utvalget er 67 prosent større enn anbefalt minimumsgrense.

For det andre har spørreundersøkelsen tatt i bruk *enkel tilfeldig utvelging* av respondenter. Det innebærer at utvalget trekkes tilfeldig fra populasjonen, og det øker sannsynligheten for at resultatene predikerer resultater med små feilmarginer (ibid., s. 118).

The power of a survey lies in its ability to predict accurately the behavior of a large population from the responses received from a smaller sample. However, this only holds true where a number of conditions are met. Primary among those conditions is the method by which the sample is chosen. In essence, to ensure accuracy, each member of the population must have a known, equal, and nonzero chance of being included in the sample (Hurley 2010, s. 52).

En fordel ved å benytte seg av enkel tilfeldig utvelging er at utvalget av respondenter ikke skiller seg fra alle andre enheter på listen på systematisk vis. Differanser mellom respondenter og befolkningen har oppstått av tilfeldige årsaker. Forskeren vil mest sannsynlighet ikke få nøyaktig det samme resultatet som om man hadde undersøkt hele populasjonen, men til gjengjeld oppstår avvikene som en følge av tilfeldigheter (ibid., s. 123). Utvalget i denne studien er godt siden det er tilfeldig valgt.

Individhomogenitet er en svakhet som kan påvirke utvalget i en spørreundersøkelse (Lund 2002, s. 122). Individhomogenitet går ut på at utvalgsgruppen forekommer som ensartet, og dermed ikke er generaliserbar for populasjonen. En befolkning består som regel av ulike demografiske grupper, og det er viktig å basere utvalget på en gruppe individer med demografisk spredning. Utvalget bør i stor grad samsvare demografisk med den overordnede populasjonen (ibid.). Om man forsker på utdanning er det eksempelvis viktig at om 34 prosent av den overordnede populasjonen har høyere utdanning bør tilnærmet 34 prosent av utvalget ha samme utdanningsnivå.

I kontekst av denne analysen er det viktig at den demografiske fordelingen av individer i hver region samsvarer med befolkningen. Spørreundersøkelsen ser ut til å speile innbyggerfordelingen i den norske befolkningen i tilfredsstillende grad. 9,2 prosent av den norske befolkningen bor i Nord-Norge (SSB 2016). 7,5 prosent av de som har besvart

spørsmålet bor i Nord-Norge. Det er en differanse på mindre enn 2 prosentpoeng. Videre viser det seg at antall respondenter fra Oslo og Østlandet ellers er 57,1 prosent. 55,7 prosent av den norske befolkningen bor i sagt område (ibid.). Også her er differansen under 2 prosentpoeng. Den utstrakte representasjonen i undersøkelsen samsvarer godt med populasjonen.

Feilmarginer

Stort utvalg, enkel tilfeldig utvelgning og fravær av individhomogenitet er ikke de eneste faktorene en må undersøke for å opprette generaliserbare resultater. En spørreundersøkelse viser i realiteten bare meningene til respondentene i utvalget. Det er derfor svært usannsynlig at responsen eksakt vil speile populasjonen de representerer. Variasjoner vil alltid være tilstede. Videre, om man gjennomfører samme undersøkelse med et annet utvalg vil man med liten sannsynlighet få nøyaktig samme responsfordeling (Hurley, 2010, s. 55). Derfor bør en forsker alltid påregne et slingringsmonn for feilmarginer.

The margin of error defines the precision with which it is possible to extrapolate the results of a survey of a sample to the whole population of interest. Essentially, it is a reflection of sampling error and arises from the simple fact that data are collected from a subset of the population and not the population in its entirety (Hurley, 2010, s.55).

Det er bare mulig å regne ut feilmarginer når man arbeider med et tilfeldig utvalg. Feilmarginer er ofte uttrykt gjennom et intervall av pluss eller minus en viss prosentandel, og påregnes å ha en sikkerhet på 95 prosent. Det innebærer at intervallet vil kunne predikere den korrekte feilmarginen 95 prosent av gangene. I et utvalg på 1000 påregnes det en feilmargin på 3 prosent (ibid.). Utvalget i IPSOS-spørreundersøkelsen er 998. Dermed arbeider jeg i denne studien med en feilmargin på ± 3 prosent. Jeg vil rapportere alle funn slik de foreligger, men understreker at en feilmargin på 3 prosent kan følge funnene.

5.2.1 Reliabilitet

Reliabilitetssikring er, i tråd med validitetssikring, avgjørende for en god analyse. Reliabilitet defineres som fraværet av tilfeldige målefeil (Hellevik, 2009, s. 470).

Overordnet går reliabilitet ut på at forskningsresultatene skal være korrekte, omfattende og samsvare med forskningsspørsmålet. I tillegg skal forskningsdesignet være ekstensivt og nøyaktig (ibid., s. 53).

I spørreundersøkelser er det avgjørende at personen som gjennomfører intervjuet formulerer seg presist, forståelig og upartisk for å få ærlige svar fra respondenten. Ideelt sett skal en unngå å konstruere en situasjon som legger føringer for respondentens svar om man skal unngå målefeilene. Om spørsmålet er formulert på en måte som fremprovoserer holdninger hos respondenten, bør det tas høyde for (ibid., s. 144). I spørreundersøkelser bør en merke seg at små variasjoner i spørsmålsformuleringen påvirker svarene. Spørreundersøkelsen tar utgangspunkt i spørsmålet “I hvilken grad utgjør president Vladimir Putin og Russland en reell sikkerhetstrussel for Norge?”. Spørsmålsformuleringen fremprovoserer to utfordringer.

Russland: en sikkerhetstrussel

For det første er det verdt å merke seg at IPSOS har brukt et ord med negative assosiasjoner i spørsmålsformuleringen, nemlig “sikkerhetstrussel”. Spørsmålet er ikke nøytralt formulert. Om respondentene ikke hadde tatt stilling til om de anser Russland som en sikkerhetstrussel for Norge på forhånd, vil de gjøre det nå. Spørsmålsformuleringen kan ha påvirket utfallet av spørreundersøkelsen. Det vil vise seg at flertallet av respondentene svarte at de i liten grad anser Russland som en sikkerhetstrussel, og derfor ser formuleringen ikke ut til å ha påvirket besvarelsene i en overveldende stor grad. Det er likevel viktig å merke seg at formuleringen kan ha påvirket respondentene, og det er en svakhet ved forskningsdesignet.

Putins Russland

IPSOS spør om respondentene anser Russland og Vladimir Putin som potensielle sikkerhetstrussel. IPSOS har valgt å både spørre om Russland og Putin i et spørsmål, et valg som er lite fordelaktig da en president og et land ikke er det samme. På den andre siden står Russland i en særskilt situasjon i denne sammenhengen. Putin er i større grad en representant for Russland sin sikkerhets- og utenrikspolitikk, enn det eksempelvis Erna Solberg er for Norge. Ingen vil argumentere for at Russland og Putin er det samme, men de færreste vil påstå at dagens Russland ikke i en overveldende stor grad er preget av enkeltmennesket Vladimir Putin.

Vladimir Putin har vært den sentrale figuren i russisk politikk i 17 år. Han kom til makten i 2000, og har siden den gang fungert som enten president eller statsminister. I løpet av årene har han kontinuerlig arbeidet med å sentralisere makten over Russlands vidstrakte territorium. Siden 2000 har Kremles sittende leder gjennomført to omveltende runder med reformer, der målet gjennomgående har vært å svekke den føderale strukturen som preget Russland under president Boris Jeltsin. Han har arbeidet med å sentralisere makten til Kreml og hovedsakelig seg selv (Ross, 2005 s. 367). Mannen, som i 2015 ble kåret til verdens mektigste menneske (Forbes, 2015), har i 17 år arbeidet for stålkontroll over hver bestanddel av det politiske livet i Den Russiske Føderasjon.

Putin er grunnleggeren bak Russlands nåværende nasjonale identitet (Geifman & Teper, 2014, s. 2). Russland planlegger presidentvalg i mars 2018. I den sammenheng spekulerer flere mediehus på om Putin leter etter en arvtaker. Reuters skrev i september 2016 at Putin selv er fanget i et dilemma. Putin vet ikke hvordan han skal klare å forlate et politisk system som er rotfestet i han selv. Undersøkelser viser at nesten 80 prosent av den russiske befolkningen ønsker Putin ved makten (Osborn, 2016). Det sies at han ikke enda har funnet en representativ arvtaker. Den politiske analytikeren Nikolai Petrov ved Moscow's Higher School of Economics, mener at Putin er fanget av sin egen popularitet (ibid).

Aage Borchgrevink, forfatter og seniorrådgiver i Helsingforskomiteen med ansvar for Russland spøkte i NRK-podcasten *Mørketid* at Putin har så mye makt over staten at det er han som bestemmer om det blir godt eller dårlig vær i Russland i morgen. Samtidig understreker Borchgrevink at Putin fungerer som et uttrykk for den russiske eliten i Kreml (Martin & Tretvoll, 2017). Det faktum at det russiske politiske systemet anses som tuftet på Putin selv, er et holdbart argument for å anse Putin som en representant for holdninger til Russland som stat. Dagens Russland og Vladimir Putin er flettet sammen i så stor grad at svakheten i spørsmålsformuleringen ikke er så avgjørende som den virker ved første øyekast.

Stabilitet og ekvivalens

Etter å ha drøftet spesifikke utfordringer ved spørreundersøkelsen, vil jeg kort redegjøre for IPSOS-undersøkelsens overordnede reliabilitet. Sigmund Grønmo definerer to undertyper av reliabilitet: stabilitet og ekvivalens. Stabilitet innebærer at forskningsdesignet bør fremstå som durabelt over lengre tid (Grønmo, 2004, s. 242-243). Undersøkelsesopplegget er stabilt over tid om man kan gjennomføre samme analyse på et annet tidspunkt å få relativt like resultater (ibid., s. 242). Grønmo poengterer at en vil ha større tillit til et analyseresultat om det ikke er påvirket av eksterne usikkerhetsmomenter under datainnsamling (ibid., s. 243). Ekvivalens går ut på at en annen forsker skal kunne gjennomføre en parallell analyse med jamførbar data, og konkludere med sammenfallende resultater (ibid.). Kort sagt er designet reliabelt om det er korrekt og detaljert spesifisert, slik at en annen forsker vil kunne benytte designet for å undersøke samme problemstilling på et annet tidspunkt i tid. Med tanke på at IPSOS sin spørreundersøkelse er gjennomført med et strukturert spørreskjema, der spørsmålet er gitt faste svaralternativer, er det minimal mulighet for subjektiv påvirkning fra datainnsamlere. Sannsynligheten for tilfeldige målefeil er liten og nøyaktigheten er stor. Som en følge er resultatene fra spørreundersøkelsen reliable.

5.3 Kvantitativ innholdsanalyse

Den andre metoden som benyttes i studien er en form for kvantitativ innholdsanalyse. Kvantitativ innholdsanalyse er en dokumentbasert undersøkelse som brukes for å kvantifisere og analysere tekst. Metoden benyttes for å systematisk kategorisere kommunikasjonsinnhold, ved hjelp av konkrete regler (Riff, Lacy & Frico, 2014, s. 3). Innholdsanalyser kan foregå på ulike nivå. Man kan sammenligne ord, setninger og dokumenter. Denne studien er en komparativ undersøkelse av artikler fra ulike aviser, og analysen foregår på dokumentnivå. Jeg anser det som relevant å undersøke hvordan holdninger til Russland fremgår i mediebildet, og benytter funnene som en proxy for å måle nordmenns holdninger til Russland. Seniorrådgiver i seksjonen for russisk utenriks- og sikkerhetspolitikk ved NUPI, Julie Wilhelmsen, sa i april 2017 i NRK-podcasten *Mørketid*:

Vladimir Putin/Lever vi i en ny førkrigstid at “vi snakker om Putins Russland i nyhetsbildet hele tiden” (Martin & Tretvoll, 2017). Det er dette nyhetsbildet jeg skal analysere.

Medieanalyser har også tidligere blitt brukt til å måle forholdet mellom Norge og Russland. Metoden er benyttet av blant annet Geir Hønneland i boken “Barentsbrytninger: Norsk nordområdepolitikk etter den kalde krigen” (Hønneland, 2005) og i masteroppgaven til Andrea Sofie Nilssen ved navn *Norske premisser: En diskursanalyse av regjeringens og mediers oppfatning av Russland* (Nilsen, 2015).

Jeg gjennomfører en type innholdsanalyse ved navn “stemningsanalyse” (sentiment analysis). Stemningsanalyse er en klassifiseringsundersøkelse der forskeren sorterer teksten etter forhåndsdefinerte kategorier, som indikerer hvilke holdninger som ligger latent i teksten (Pang & Lee, 2008, s. 8). Metoden er mye brukt i analyse av holdninger i nyhetssaker (Grimmer & Stuart, 2013, s. 7-8). Jeg skal undersøke hvilket inntrykk befolkningen får av Russland ved å analysere holdningene som promotes i media.

Undersøkelsen beror på hvordan Russland blir fremstilt i norske nettaviser. Metoden er et vanlig verktøy i analyse av holdninger i aviser, og egner seg godt til formålet (Bratberg, 2013, s. 92). Avisartikler har makt til å påvirke enkeltindivider, grupper, institusjoner og kulturer. Ved å undersøke ulike norske avisers fremstilling av Russland kan jeg sammenligne holdninger forskjellige steder i landet. I teorikapittelet redegjorde jeg for hvordan mediene påvirker individers holdninger. Med teoriene i ryggen skal jeg undersøke hvordan holdningen til Russland varierer mellom nordnorske regionsaviser og norske riksaviser. Holdningene som fremgår i norske aviser benyttes som en representant for nordmenns holdninger til Russland. Nok en gang gir ikke metodens empiriske resultater et helhetlig bilde av befolkningens holdninger, men den fungerer som en indikator.

5.3.1 Utvalget

Det er viktig å redegjøre for det kontekstuelle universet som datautvalget i stemningsanalysen er plukket fra. Ingenting er så elementært i begynnelsen av designfasen til et forskningsprosjekt, som å klargjøre og definere utvalget. Det er avgjørende å redegjøre for en aktsom utvelgingsprosess for å sikre reliable resultater (Bratberg, 2013, s. 86,

Kehone, Verba & King, 1994, s. 128). Det analytiske materialet i denne studien består av 294 artikler fra seks ulike norske aviser. Fra hver avis er det innhentet 50 artikler, med unntak av én som består av 44 artikler⁴. Artiklene er eksempler på belegget nordmenn har for å konstruere mening om Russland. Jeg vil redegjøre for hvilke valg som er tatt i henhold til utvalg av artikler.

Geografisk representasjon

For det første er det avgjørende at avisene representerer det geografiske området jeg ønsker å forske på. Som representanter for den nordnorske regionen er det valgt ut tre regionsaviser, én fra hvert fylke. *Altaposten* representerer Finnmark fylke. *Nordlys* representerer Troms fylke. *Avisa Nordland* representerer Nordland fylke. I Nord-Norge er representasjonen sikret, med tanke på at jeg tar utgangspunkt i nordnorske regionsaviser.

Det er mer utfordrende å etablere et godt geografisk sammenligningsgrunnlag på landsbasis. De landsdelene som ikke grenser til Russland publiserer ikke nok artikler som omhandler nabostaten til at det er gunstig å benytte dem som sammenligningskomponenter. Som en følge sammenligner jeg regionsavisene med norske riksaviser. Riksavisene publiserer avisartikler om Russland i stort kvantum. Avisene blir utgitt i alle norske regioner, og illustrerer således hvilken type informasjon om Russland som når ut til det norske folk. Av landsdekkende aviser er *Aftenposten*, *VG* og *Dagbladet* valgt ut som representanter. Alle avisene har hovedkontor i Oslo, og vil dermed i stor grad være preget av det den oppfatningen av Russland som råder i østlandsregionen. Problematikken vektes til dels ved at avisene er landsdekkende, og dermed skal representere hele landet. I tillegg er nærmere 50 prosent av den norske befolkningen bosatt på Østlandet, ifølge statistisk sentralbyrå (SSB, 2016). Jeg tar høyde for at Nord-Norge også leser riksaviser, og effekten av det vil bli drøftet i analysen.

Påvirkningskraft

Det er også viktig at mediene som analyseres har stor påvirkningskraft. Medienes påvirkningskraft måles ut ifra størrelse og dekningspotensiale. Ifølge mediebedriftens

⁴ Utvalget av artikler fra VG er 44 og ikke 50 av den årsak at det ikke var mulig å få tilgang til mer enn 44 artikler. Med tanke på at differansen er liten anser jeg ikke ulikheten som et problem. Likevel vil forskjellen taes høyde for når resultatene analyseres.

undersøkelse fra andre kvartal 2016 har nettaviser størst dekke i den norske befolkningen, med 61 prosent daglige lesere. Til sammenligning har papiravisene en dekning på 51 prosent (Mediebedriftene, 2016). Jeg tar utgangspunkt i artikler som er publisert på nett, da disse artiklene når ut til hoveddelen av befolkningen.

Jeg valgte å analysere de riksavisene med flest lesere på nasjonal basis. I følge Mediebedriftene er VG, Dagbladet og Aftenposten de tre mest leste riksavisene i Norge på daglig basis. Andre kvartal 2016 hadde vg.no 2 010 000 og dagbladet.no hadde 1 255 000 daglige lesere. Aftenposten.no hadde 825 000 daglige lesere (ibid.).

I Nord-Norge har jeg hovedsakelig tatt utgangspunkt i de største regionsavisene i hvert fylke. Nordlys er stasjonert i Tromsø, og er størst av dem alle, med 50 000 daglige lesere på nett i 2016 (Medienorge, 2016). Avisa Nordland er den mest leste nettavisen i Nordland, med 38 000 daglige besøkende (ibid.). Et unntak er avisen som representerer Finnmark. Den største avisen i fylket heter iFinnmark (ibid.). iFinnmark og Nordlys overlapper stort i sine internettpubliseringer. En sammenligning av de to avisene vil derfor ikke gi interessante resultater, fordi artiklene vil bestå av det samme innholdet. Derfor er Altaposten valgt ut som representant for det nordligste fylket. Avisen er nest størst i Finnmark, og har 10 000 daglige lesere på nett, ifølge tall fra 2016 (ibid.).

5.3.2 Datainnsamling

Øyvind Bratberg (2013), Justin Grimmer og Brandon M. Stewart (2013) skriver at forskeren i detalj skal redegjøre for prosessen i en kvantitativ innholdsanalyse. Ikke bare må en redegjøre for rammeverket av utvalget, men også hvordan utvalget analyseres og kodes.

Kodingen bygger normalt på en detaljert instruks som skal minimere risikoen for subjektive særlag. Tekstmaterialet skal ikke kunne gjøres gjenstand for individuell tolkning, men analyseres på en måte som ivaretar intersubjektivitet så godt det lar seg gjøre. Enhver kvalifisert tolker skal i prinsippet kunne komme frem til samme koding av det aktuelle materialet. For etterprøvbarehetens skyld forventes det videre en grundig dokumentasjon av kodingen, i form av konkret og detaljert skriftlig informasjon av prosessen (Bratberg, 2013, s. 87).

Med mål om å ivareta studiens etterprøvbarehet og det empiriske replikasjenspotensiale, redegjør jeg i detalj for kodings- og gjennomføringsprosessen av stemningsanalysen.

Koding av artikler

Artiklene kategoriseres først etter tema og deretter etter holdningen som fremgår i artikkelen. Tema kan eksempelvis være “kultur”, “sport” eller “politikk”. Videre koder jeg holdningen. Holdningen, eller *tonen* som Grimmer og Stewart (2013, s. 8) kaller det, kategoriseres som "negativ", "nøytral" eller "positiv". Det er vanlig å ta i bruk akkurat denne formen for normativ kategorisering når man koder avisartikler (Bratberg 2014, s. 83). Liu poengterer at “the task at this level is to classify whether a whole opinion document expresses a positive or negative sentiment” (Liu, 2012, s. 10). Jeg leser hver eneste artikkel, veier inntrykket man får av Russland i hver setning, og kategorierer deretter artikkelen etter den tonen som preger artikkelen.

En artikkel kodes som “negativ” om den vil kunne fremprovosere negative holdninger til Russland i den norske befolkningen. Jeg vil understreke at “negativitet” ikke innebærer at jeg som forsker er negativ til avisenes fremstilling, men at artikkelens tematikk og fremstilling kan fremprovosere usikkerhet i den norske befolkningen. Eksempler på slike negative holdninger kan være frykt, skepsis, usikkerhet og bekymring. Kategorien “negativ” er således en overordnet klassifisering som omfatter ulike negative holdninger. Videre blir tonen “positiv” gitt artikler som vil kunne fremprovosere et positivt inntrykk av Russland. Eksempler på slike inntrykk kan være velfungerende transnasjonalt samarbeid og gode økonomiske relasjoner. Videre blir artiklene kodet som “nøytrale” om de ikke anses å ha en effekt på holdninger til Russland. Nøytrale artikler kan være gjerne sports- eller kulturelle.

Å klassifisere avisartikler etter ulike toner er grovsortering av materialet (Bratberg, 2014, s. 93). Konseptuelt sett er det ingenting som skiller variasjonene innad i en tone. Jeg maler med bred pensel når jeg kategoriserer avisartikler på denne måten. Det er ikke utelukkende negativt at jeg måler generelle trender i avisartiklens vinkling av Russland. Små differanser i frekvensfordelingen er ikke interessant. Det er det overordnede inntrykket i de 300

artiklene som analyseres. Kodingen vil til en viss grad være basert på normative vurderinger og det vil prege analysens resultater. Jeg drøfter konsekvensene av dette både i kapittel 5.3.2 Validitet, og i kapittel 8.2.1 Objektivitet.

For å kunne gjennomføre analysen tar jeg i bruk en metode for å kategorisere og sammenfatte holdningene. Jeg har utviklet en kodebok til formålet⁵. En kodebok er et strukturert skjema av variabler og kategorier som er utviklet med mål om å kunne analysere tekstinnholdet (Grønmo, 2004, s 213). Kodeboken består av en liste over hvilke tema som kategoriseres innenfor hver tone. Den illustrerer hvilke faktorer som er avgjørende for om de defineres som positive, nøytrale eller negative. Et stort antall av kodene er definert a priori. De er utviklet basert på forkunnskaper om hvilke typer tema som med stor sannsynlighet vil prege tonen i artiklene. Kodene som er utviklet basert på tidligere kunnskap heter “predefinerte koder”. Som en følge av at den som gjennomfører kodingsarbeidet ikke kjenner til innholdet i artiklene på forhånd er noen koder “postdefinerte koder”. De postdefinerte kodene implementeres i kodeboken underveis. Inndelingen er ikke avgjørende for sluttresultatet, men jeg vil likevel redegjøre for inndelingen, med mål om å opprettholde størst mulig gjennomsiktighet i analyseprosessen. Etter hver artikkel er lest og analysert får den en holdningsmerknad. Deretter regner jeg ut hvor stor prosentandel av artiklene som er kodet etter de ulike tonene.

Eksempler på koding av artikler

For å klargjøre tankeprosessen bak hvert kodevalg vil jeg presentere noen tilfeldige eksempler på hvordan artiklene er kodet. Eksemplene gir innblikk i når artiklene er publisert, avisen som har publisert artikkelen og hva artikkelen handler om. Jeg viser også hvilken tone artiklene har fått, og hvorfor artikkelen er gitt akkurat den tonen.

Eksempel 1:

4. februar 2017 publiserte Dagbladet lederartikkelen “Visumnekt til Russland: Brent Brende i iskulda” (Dagbladet, 2017). Artikkelen handler om at stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Bård Vegar Solhjell ble nektet innreise til Russland. Artikkelen beskriver at

⁵ Se: Vedlegg 2

Børge Brende kaller den russiske visumnekten “urimelig” og “usakelig” (ibid.). I artikkelen står det:

Brende var åpenbart moralsk indignert, og mente han hadde grunn til det. Og det har han forsåvidt, for det også denne saken handler om er Ukraina. Det dreier seg om Russlands annektering av Krim og rolle i krigen i Øst-Ukraina, de vestlige sanksjonene mot Russland, og de russiske motsanksjonene mot Vesten, deri opptatt Norge (Dagbladet, 2017).

og

Nå er utenrikskomiteens besøk til Moskva utsatt på ubestemt tid. Forholdet til Russland er iskaldt, og den diplomatiske tøværet som utenrikskomiteens besøk til Moskva skulle være en del av, er avblåst (Dagbladet, 2017).

Dagbladet trekker frem hvordan Russlands utenrikspolitiske handlinger i Krim svekker forholdet mellom Norge og Russland, og kategorierer forholdet mellom Norge og Russland som iskaldt. Det kan fremprovosere holdninger forankret i fiendtlighet og mellomstatlig turbulens. Artikkelen ble kodet som negativ.

Eksempel 2:

3. februar 2017 publiserte Altaposten lederartikkelen “Dialogen med naboen” (Lund, 2017). I artikkelen uttrykker Rolf Edmund Lund at Nord-Norge både ønsker og trenger god og gjensidig kontakt med Russland. I artikkelen står det:

Vi som bor i Finnmark og dermed pleier kontakt over grensen, blant annet når det gjelder kultur, idrett, næring, utdanning og andre fellesarenaer, ser hvor viktig de første grenseboertiltakene var. Da er det et stort tilbakesteg når den geopolitiske isfronten siger inn og forstyrrer det som har potensial til å bli en gjensidig godt naboskap. Til glede for alle (Lund 2017).

Artiklene ble kodet som positiv fordi artikkelen legger vekt på hvordan det gavner Norge å ha et godt forhold til Russland.

Eksempel 3:

14. januar 2017 publiserte VG artikkelen “Torbjørn (22) stengte buret - Norge har full pott i håndball VM: Sinnsykt deilig!” (Holden, 2017). Artikkelen handler om at Norges herrelandslag i håndball slo Russland 28-24 i en håndballkamp (ibid.). Artikkelen er kodet som nøytral fordi jeg mener artikkelen ikke påvirker holdninger til Russland.

Ofte gir artiklens tittel en indikator på hvilke holdninger som promotes. Artiklene “Iskaldt mot Russland” (VG), “Vi må beskytte oss” (VG), “Forsvaret oppgraderer videoovervåkning på russergrensa” (Nordlys) og “Solberg: Russlandtrøbbel er blitt synlig” (Altaposten) er kodet negativt. Artikkelen “Det er på tide å revurdere Vestens sanksjoner mot Russland, med mål om å oppheve dem” (Avisa Nordland) er kodet positivt. Artiklene “Håndball-VM i Frankrike: -Har du sett? Det er PlayStation-håndball” (Dagbladet), “Noen av skuespillerne hans snakker verken norsk eller engelsk: - Det er jo fantastisk å høre Kinesisk” (Nordlys) er eksempler på artikler som er kodet nøytralt. Artiklene er naturligvis lest grundigere enn bare tittel, men eksemplene er inkludert for å gi et bedre innblikk i hvordan artiklene promoterer Russland på ulikt vis.

5.3.2 Validitet

Etter å ha kartlagt hvordan utvalget er plukket ut og hvordan artiklene blir kodet vil jeg drøfte forskningens validitet og reliabilitet. Det er utfordrende å regne ut en prosentvis feilmargin i et utvalg som ikke er tilfeldig. Jeg har derfor gjennomført en rekke sikringer for å minske feilmarginen i resultatene. Den detaljerte gjennomgangen av datainnsamlingen er et eksempel på en slik sikring. Det er i tillegg viktig å drøfte validiteten og reliabiliteten.

Den ytre validiteten i oppgaven er god som følge av et stort utvalg artikler. Utvalget er hentet fra seks ulike aviser, som hver representerer et spesifikt geografisk dekningsområde. I tillegg er det samlet inn nærmere 50 artikler fra hver avis, og hver artikkel er lest og analysert. På det meste dekker avisartiklene en tidsramme på nesten fire måneder⁶. I tillegg er utvalget stort, bestående av nærmere 300 enheter. Det styrker den ytre validiteten.

⁶ Se: tidslinje i kapittel 6

Jeg har tidligere redegjort for fordelene ved *enkel tilfeldig utvelging* av analyseenheter. Utvalget er i denne sammenhengen tilfeldig ved at tidspunktet for utvelging av artikler er tilfeldig. Tidspunktet er valgt uavhengig av det politiske klima som preger mediebildet den uken innsamlingen har foregått. Det skal gi et organisk innblikk i mediernes fremstilling. Artiklene ansees som et representativt utvalg som genererer generaliserbare funn, i lys av studiens strukturelle rammeverk. Datoen for innsamling ble tilfeldig valgt til å være 06. februar 2017.

Det er utfordrende å kartlegge individhomogenitet i denne type innholdsanalyse. Det er vanskelig å bevise at de 300 artiklene som er valgt står i klar parallell til den totale dekningen av Russland gjennom hele 2016 og 2017. Nok en gang er det store utvalget med på å minske svakheten. Et stort utvalget vil sannsynligvis fange mønstrene i den totale avisdekningen. Likevel vil jeg påpeke at individhomogenitet kan være en svakhet ved innholdsanalysens ytre validitet.

5.3.2 Reliabilitet

Reliabiliteten i innholdsanalysen er relativt god, som en følge av den detaljerte gjennomgangen av hvilke valg som er tatt under utvalgsprosessen og datainnsamlingen.

Stabiliteten sikres ved den detaljerte gjennomgangen av utvalgsdata, som jeg presenterte i underkapittel 5.3.1. Det er høy sannsynlighet for at gjennomføringen av samme forskningsopplegg på et annet tidspunkt gir lignende resultater. Det er likevel verdt å nevne at stabiliteten kan svekkes om en replikasjon av datainnsamlingen foregår på et tidspunkt rett etter en sensasjonell utenrikspolitisk hendelse som inkluderer Russland. I så tilfelle vil artiklene være preget av hendelsen. Om hendelsen har negative konsekvenser for Norge vil vi kunne forvente et høyere antall negative toner i artiklene. Om hendelsen har positive konsekvenser for Norge vil vi kunne forvente det motsatte. Svakheten skyldes at utvalget er basert på avisartikler. Samtidig er det, i en analyse av avisenes dekning av Russland, mest fruktbart å analysere nettopp avisartikler. Derfor er ikke forskningsdesignet svakt. Det er derimot predisponert for svekket stabilitet. Jeg anser ikke muligheten for svakere stabilitet som et stort problem for datakvaliteten, men det har vært verdt å nevne.

Ekvivalensen er også relativt høy. Gjennomgangen av de ulike valgene som er tatt underveis i analyseprosessen legger grunnlag for at en annen forsker kan gjennomføre samme analyse, på et annet tidspunkt, og ende opp med samme resultater. Det er likevel verdt å nevne at latente holdninger kan legge føringer i all forskning, og en drøfting av hvordan subjektivitet kan påvirke resultatene er å finne i kapittel 8.1 Begrensninger. Hellevik (2009) setter det i sammenheng med det grunnleggende samfunnsvitenskapelige verdisynet. Han sier at tolkning og analyse vil bære preg av forskerens referanseramme. “Enten det skjer bevisst eller ubevisst, kan forskerens verdier være med å farge det bildet hun formidler til leseren om hva undersøkelsen forteller” (Hellevik, 2009, s. 450). Som en følge vil jeg åpne for muligheten for at enkelte artikler som er kodet i innholdsanalysen potensielt kunne vært tolket annerledes om en annen koder hadde gjennomført arbeidet.

Det er viktig å være åpen om hvilke deler av studien som kan bære preg av subjektivitet. I denne studien er det hovedsakelig resultatene fra innholdsanalysen som kan bli påvirket av subjektivitet. Siden latente holdninger kan være grunnlag for bias i en forskningsstudie har jeg arbeidet konsekvent med å minske subjektivitetsbias i studien. Jeg har lagt ved en kodebok som presist definerer hvilke toner som preger ulike tema⁷. Jeg har i tillegg arbeidet med et stort utvalg av artikler. Det har jeg gjort for å forsikre meg om at potensielle individuelle feilkodinger ikke får utslag på det endelige resultatet. Derfor konkluderer jeg med at ekvivalensen er sterk. Det er muligheter for at noen artikler ville vært kodet annerledes, men med tanke på at kodeboken definerer hvordan artiklene skal kodes og det store antallet enheter, bør ikke resultatene være svekket. I innholdsanalyser er et vanlig at reliable funn øker sannsynligheten for at funnene også er valide (Riff, Lacy & Frico, 2014, s. 3). Jeg argumenterer for at både ekvivalensen og stabiliteten er relativt sterkt i denne studien. Det er med på å styrke validiteten i datamaterialet.

⁷ Se: Vedlegg 2.

Kapittel 6

Resultater

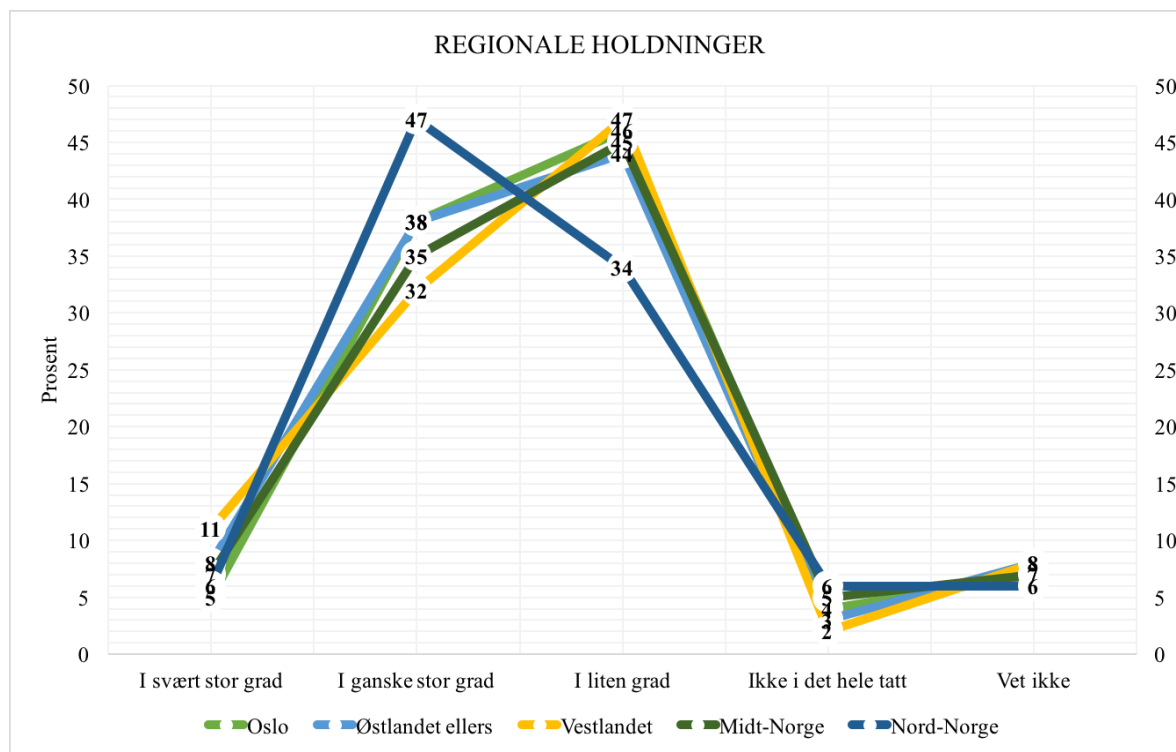
I det følgende kapittelet presenteres de empiriske resultatene fra de to metodene. Målet for kapittelet er å illustrere den regionale fordelingen av nordmenns holdninger til Russland gjennom to ulike metoder. Først presenteres funnene fra spørreundersøkelsen. Deretter presenteres resultatene fra den kvantitative innholdsanalysen.

6.1 Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen kartlegger i hvilken grad president Vladimir Putin og Russland utgjør en reell sikkerhetstrussel for Norge. Jeg tar i bruk et linjediagram for å illustrere hvordan ulike regioner forholder seg til spørsmålet. Linjediagrammet viser den prosentuelle fordelingen for hver region. Diagrammet er basert på et utvalg på 998 respondenter. Spørsmålet som ble stilt var: I hvilken grad utgjør president Vladimir Putin og Russland en reell sikkerhetstrussel for Norge?

6.1.1 Regionale holdninger til Russland

Linjediagram 1: Regionale holdninger

Linjediagram 1: Indikerer i hvilken grad Russland og Vladimir Putin ansees som en sikkerhetstrussel i ulike norske regioner i prosent.

Linjediagram 1 viser at regionene Oslo, Østlandet ellers, Vestlandet og Midt-Norge har en relativt sammenfallende oppfatning av Russland. Mellom 44 og 47 prosent av befolkningen anser Russland i liten grad som en sikkerhetstrussel. Mellom 32 og 38 prosent svarer “ganske stor grad”. Mellom 6 og 8 prosent av de spurte vet ikke om de anser Russland som en sikkerhetstrussel. Mellom 5 og 11 prosent anser Russland i svært stor grad som en sikkerhetstrussel. Linjediagrammet viser et mønster som tilsier at det er bred holdningskonsensus om Russlands posisjon som en sikkerhetstrussel for Norge blant alle regionene som ikke grenser til Russland.

Linjediagrammet viser også at Nord-Norge markant skiller seg fra de andre regionene. I kapittel 2 forklarte jeg at jeg måler holdninger i regioner ut i fra en grunnlinje. Om en region er plassert på et annet sted på grunnlinjen enn de andre regioner, er holdningene divergerende. Om vi anser x-aksen i linjediagram 1 som en grunnlinje ser vi at Nord-Norge skiller seg ut. Differansen er størst rundt svaralternativene “i ganske stor grad” og “i liten grad”. I Nord-Norge svarer 47 prosent av de spurte, at de i ganske stor grad anser Russland og Putin som en reell sikkerhetstrussel. Svaralternativet har dermed størst oppslutning av de alle. Regionene som i nest størst grad anser Russland som en ganske stor sikkerhetstrussel er Oslo og Østlandet ellers, og det er hele 9 prosentpoeng som skiller regionene. Videre ser vi at kun 34 prosent av de spurte svarer at de i liten grad anser Russland og Putin som en sikkerhetstrussel. Det er 10 prosentpoeng mindre enn neste region i rekken, Østlandet ellers.

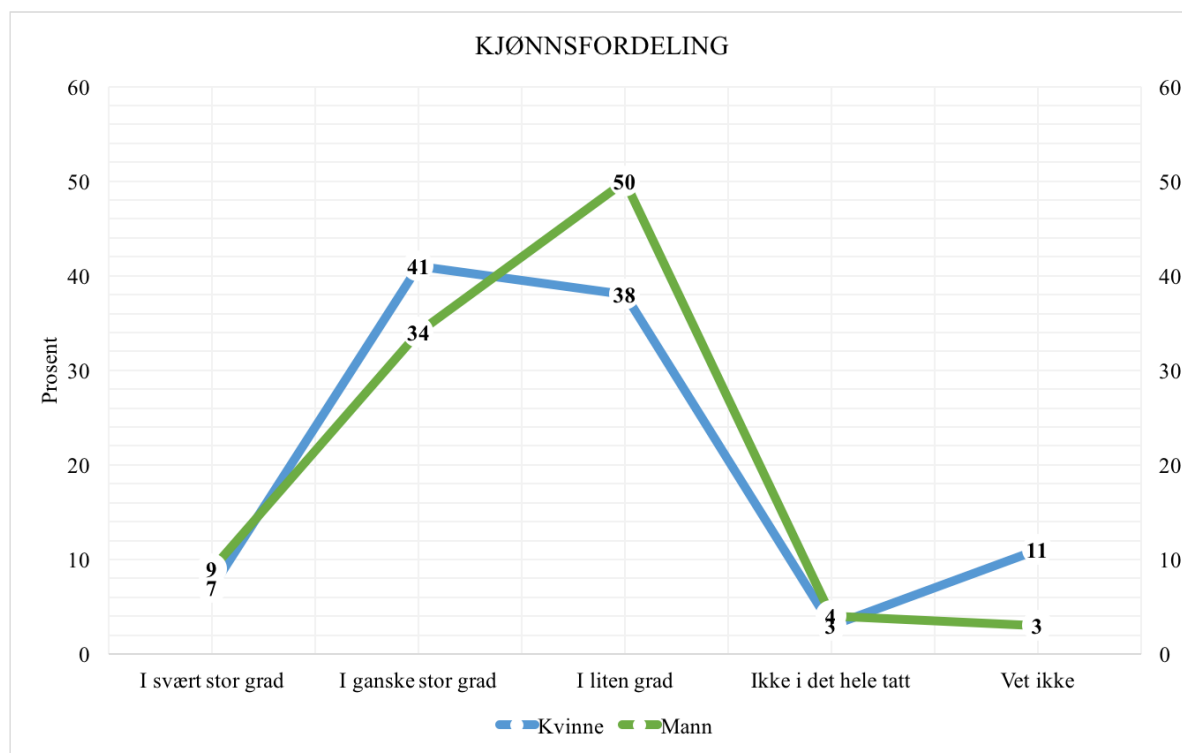
Nord-Norge er også den regionen der færrest har svart at de ikke vet om de anser Russland og Vladimir Putin som en sikkerhetstrussel. Her svarer 6 prosent at de ikke vet, sammenlignet med 7 og 8 prosent i de andre regionene. Når det er snakk om en så marginal differanse i prosentpoeng faller differansen innenfor feilmarginen på 3 prosent. Funnene er likevel verdt poengtere. Linjediagram 1 understreker at det sår liten tvil om at Nord-Norge skiller seg fra resten av landet i sine holdninger til Russland.

6.1.2 Kontrollvariabler

Jeg har valgt å legge til to kontrollvariabler i analysen. Kontrollvariablene benyttes for å illustrere den substansielle verdien i regionsvariabelen. Jeg presenterer kontrollvariablene i sammenheng med tidligere forskning for å illustrere at funnene i denne analysen samsvarer med virkeligheten. Resultatene i denne studien samsvarer med tidligere forskningsresultater, og det indikerer at respondentene i denne undersøkelsen har svart ærlig. På så vis kontrollerer jeg datakvaliteten.

I tillegg benytter jeg meg av kontrollvariablene for å understreke den substansielle verdien av regionsvariabelen. Regionsvariabelen har påvist at det er et skille mellom holdningene i Nord-Norge og resten av landet. Jeg avdekker ingen slike ekstreme ulikheter i holdninger når jeg undersøker andre demografiske faktorer.

Linjediagram 2: Kjønnsbasert holdningsfordeling

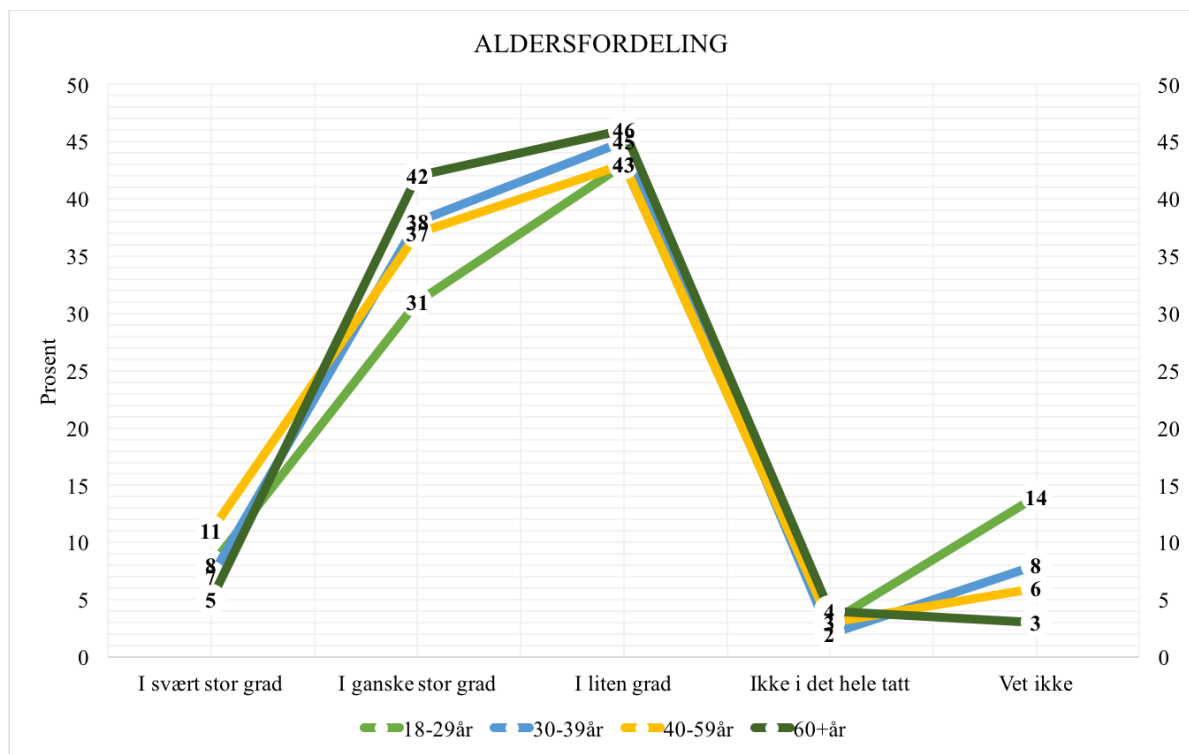
Linjediagram 2: Indikerer kjønnsfordelingen rundt spørsmålet om hvilken grad Russland og Vladimir Putin ansees som en sikkerhetstrussel i prosent.

Det er interessant å inkludere en variabel som tar for seg kjønnsfordeling rundt spørsmålet om Russland og Vladimir Putin blir ansett som en sikkerhetstrussel for den norske befolkningen. Forskning fra Pew Research Center viser at menn, i større grad enn kvinner, er positive til Vladimir Putin. De begrunner det med at menn reagerer positivt på sterke lederskikkelser, og at kvinner ikke gjør det (Pew Research Center, 2016).

Fordelingen i linjediagram 2 stemmer overens med funnene fra Pew Research Center. Mine resultater viser at norske menn anser Putin som en mindre sikkerhetstrussel. 50 prosent av mennene har svart "i liten grad". Blant kvinnene har bare 38 prosent svart det samme. Kvinner anser Russland og Vladimir Putin i større grad som en sikkerhetstrussel. Ellers er det en relativ konsensus i holdningsfordelingen mellom kvinnene og mennene, med unntak av at kvinner har også en høy svarprosent på kategorien "vet ikke", med 11 prosent.

Funnene indikerer at respondentene har svart ærlig, siden resultatene samsvarer med tidligere forskning.

Linjediagram 3: Aldersbasert holdningsfordeling

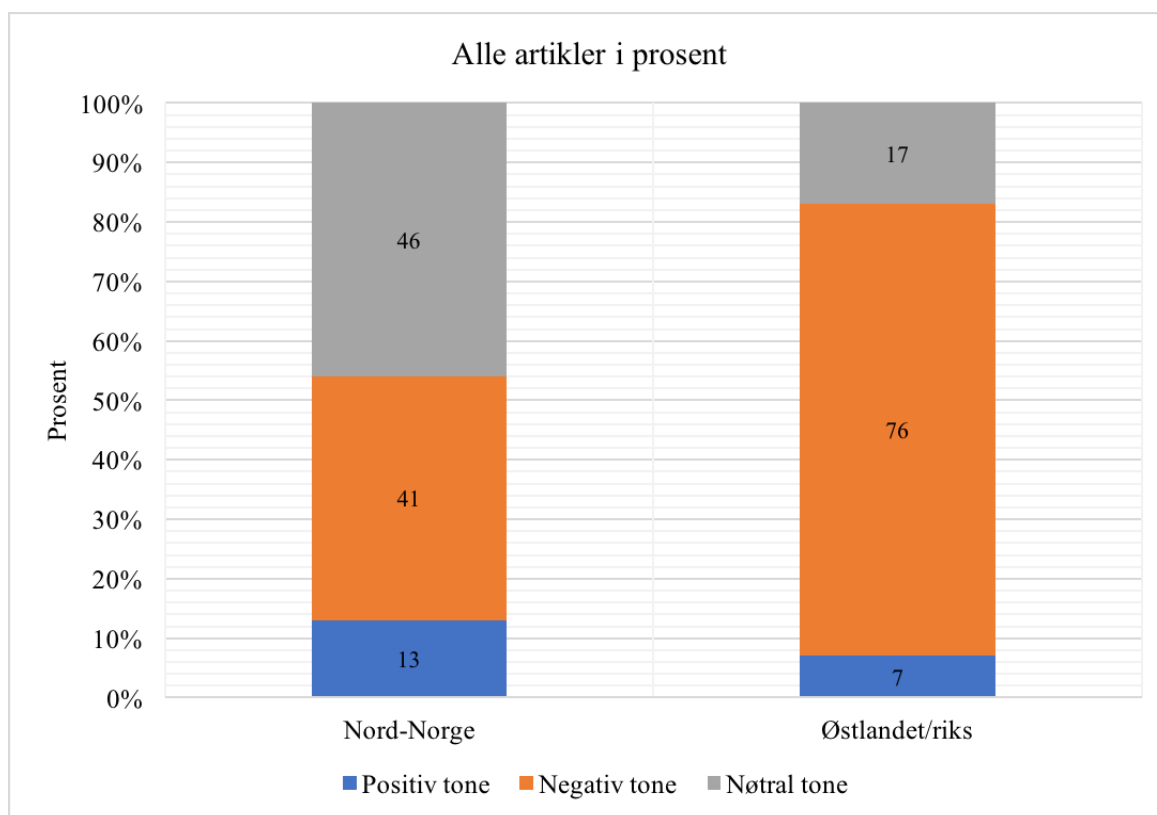
Linjediagram 3: Indikerer fordelingen av ulike aldersgrupper rundt spørsmålet om hvilken grad Russland og Vladimir Putin ansees som en sikkerhetstrussel i prosent.

Videre er det interessant å undersøke hvordan ulike aldersgrupper forholder seg til Russland. Aldersvariabelen ble blant annet inkludert for å undersøke om de samsvarer med Pew Research Centers funn. Resultatene fra Pew indikerte en sammenheng mellom høy alder og skeptisisme mot Russland som en følge av historisk arv (Pew Research Center, 2015). Blant de norske aldersgruppene ser det ut til å forme seg et relativt homogent holdningsmønster. Den største differansen ser ut til å ligge rundt svaralternativet “I ganske stor grad”. Det kommer det frem at de eldste scorer høyest, og de unge lavest, med en differanse på 11 prosentpoeng. Eldre anser Russland og Vladimir Putin som en større sikkerhetstrussel enn de yngre. Funnene indikerer at respondentene har svart ærlig, siden resultatene samsvarer med tidligere forskning.

6.2 Kvantitativ innholdsanalyse

De følgende resultatene illustrerer en prosentvis fordeling av hvilken tone som preger de norske avisene. Først presenteres to diagrammer som legger grunnlag for geografisk sammenligning mellom riksavisene og regionsavisene. Deretter presenteres to diagrammer som tar høyde for interregional varians.

Stolpediagram 1: Tonefordeling i alle artikler, regionalt gjennomsnitt

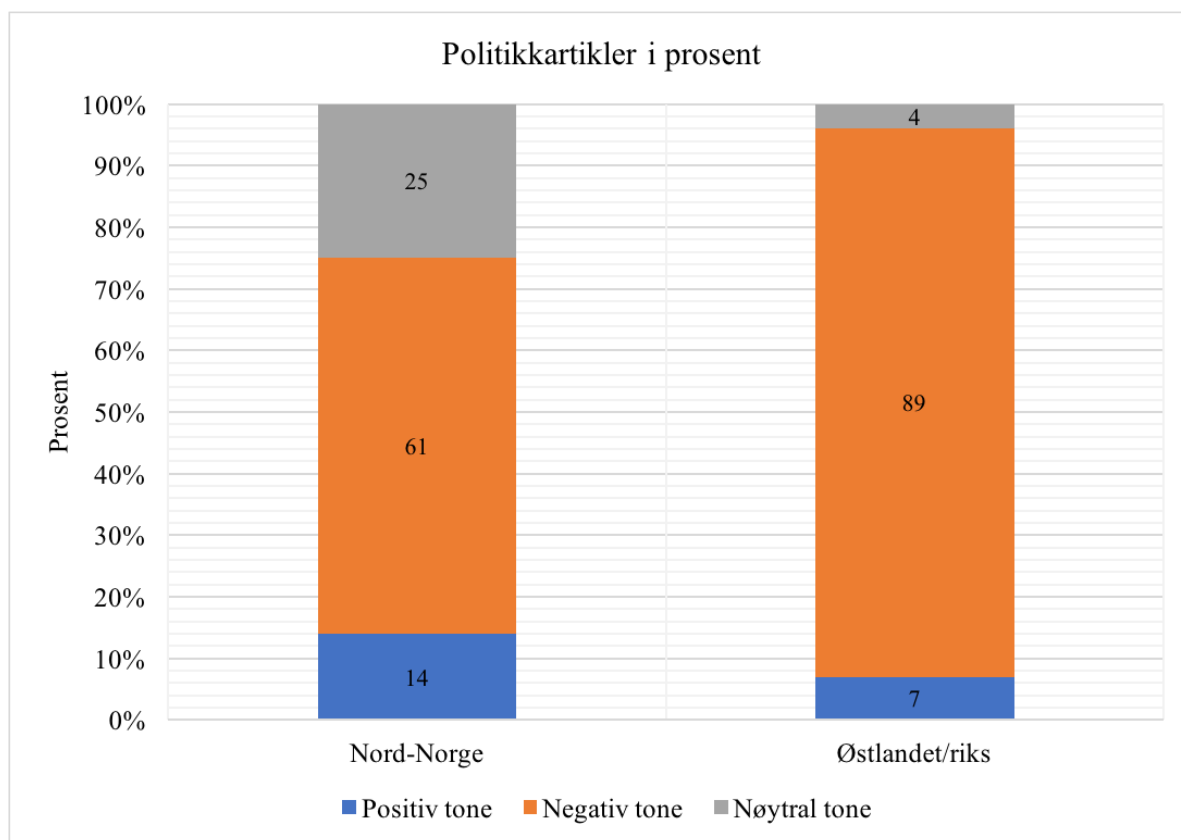

Stolpediagram 1: Illustrasjon av regional fordelingen av nøytrale, negative og positive toner blant alle analyserte artikler i prosent.

Stolpediagram 1 illustrerer tonefordelingen av alle artikler i prosent, for hver region. Den nordnorske regionen har flest positive artikler med 13 prosent, og færrest negative med 41 prosent. Riksavisene har et gjennomsnitt på 7 prosent positivt tonede artikler, og 76 prosent negativt tonede artikler. Et gjennomsnitt på 46 prosent av avisene i Nord-Norge er nøytralt kodet. For riksavisene er tallet 17 prosent.

Holdningene til Russland ville vært homogent fordelt over grunnlinjen om prosentfordelingen hadde vært relativt lik for alle holdninger i begge stolper. Sammenligner vi Nord-Norges aviser med nasjonale aviser ser vi at regionavisene i Nord-Norge i gjennomsnitt er mer balansert enn riksavisene i sin dekning av Russland. Holdningene er ikke homogene.

Stolpediagram 2: Tonefordeling i politikkartikler, regionalt gjennomsnitt

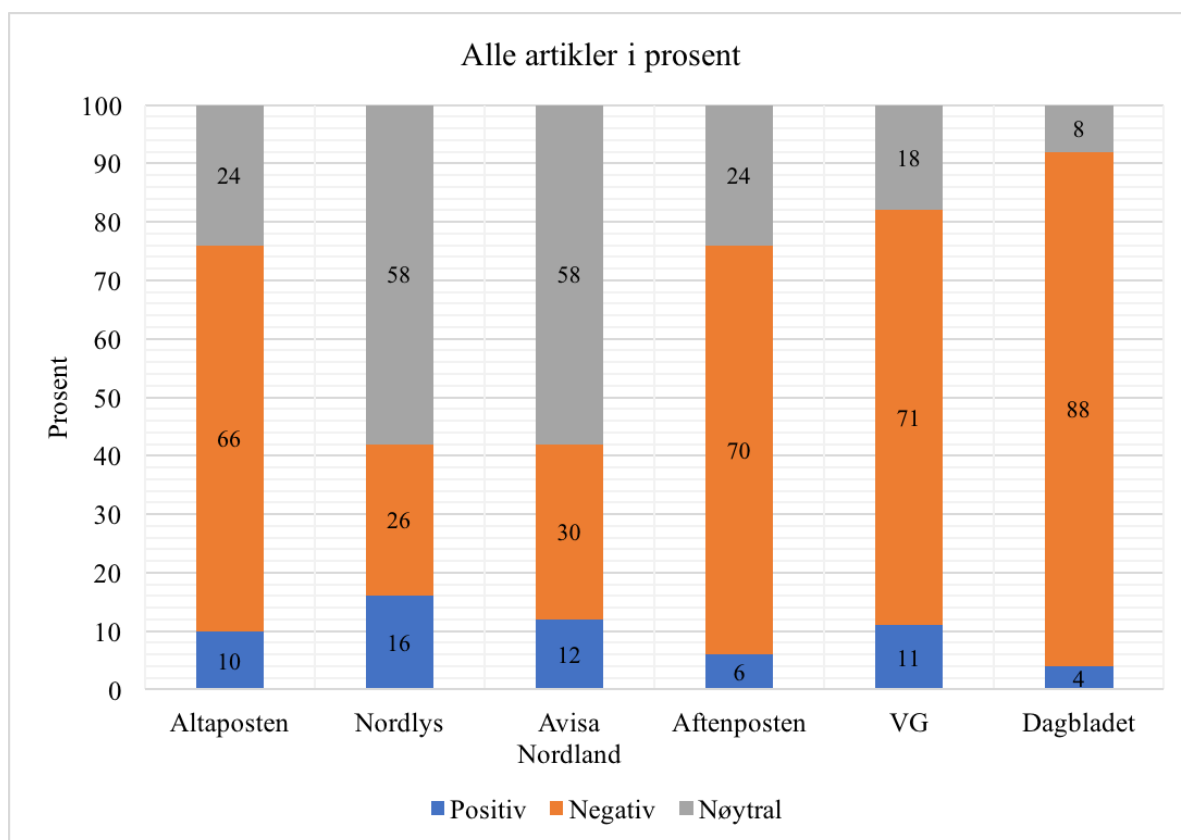
Stolpediagram 2: Illustrasjon av regional fordelingen av nøytrale, negative og positive toner blant alle analyserte artikler med politisk tematikk i prosent.

Med tanke på at målet for analysen hovedsakelig er å undersøke hvordan Russland oppfattes i utenrikspolitisk øyemed, har jeg konstruert et diagram som tar for seg fordelingen av toner blant artiklene som nevner Russland i sammenheng med politikk. Artikler har blitt kategorisert som politiske om tematikken er innenriks- eller utenrikspolitisk. Kategoriseringen av hvilke artikler som har politisk tematikk har vært enkel. Som regel understreker avisen i artiklene at tema er politisk, ved å innlede artikkelen med et punkt som

heter “denne saken handler om”. Avgrensningen har forekommet i tråd med en slik kategorisering.

Etter å ha eliminert alle artikler som ikke omtaler Russland i sammenheng med politikk viser det seg at det hovedsakelig er prosentandelen negative og nøytrale toner som endrer seg. Stolpediagram 2 viser at den gjennomsnittlige prosentandelen artikler med positive toner ikke endrer seg hos riksavisene. I Nord-Norge er endringen på 1 prosent. Antallet negative øker fra 41 prosent til 61 prosent blant de nordnorsk regionsavisene, og fra 76 til 89 prosent for riksavisene. Antallet nøytrale artikler synker i begge leire. Henholdsvis fra 47 til 25 prosent i nord, og fra 17 til 4 prosent for riksavisene. Det viser seg at artikler med politisk tematikk hovedsakelig har negative toner, både for riksaviser og i Nord-Norge.

Stolpediagram 3: Tonefordeling i alle artikler, interregional varians

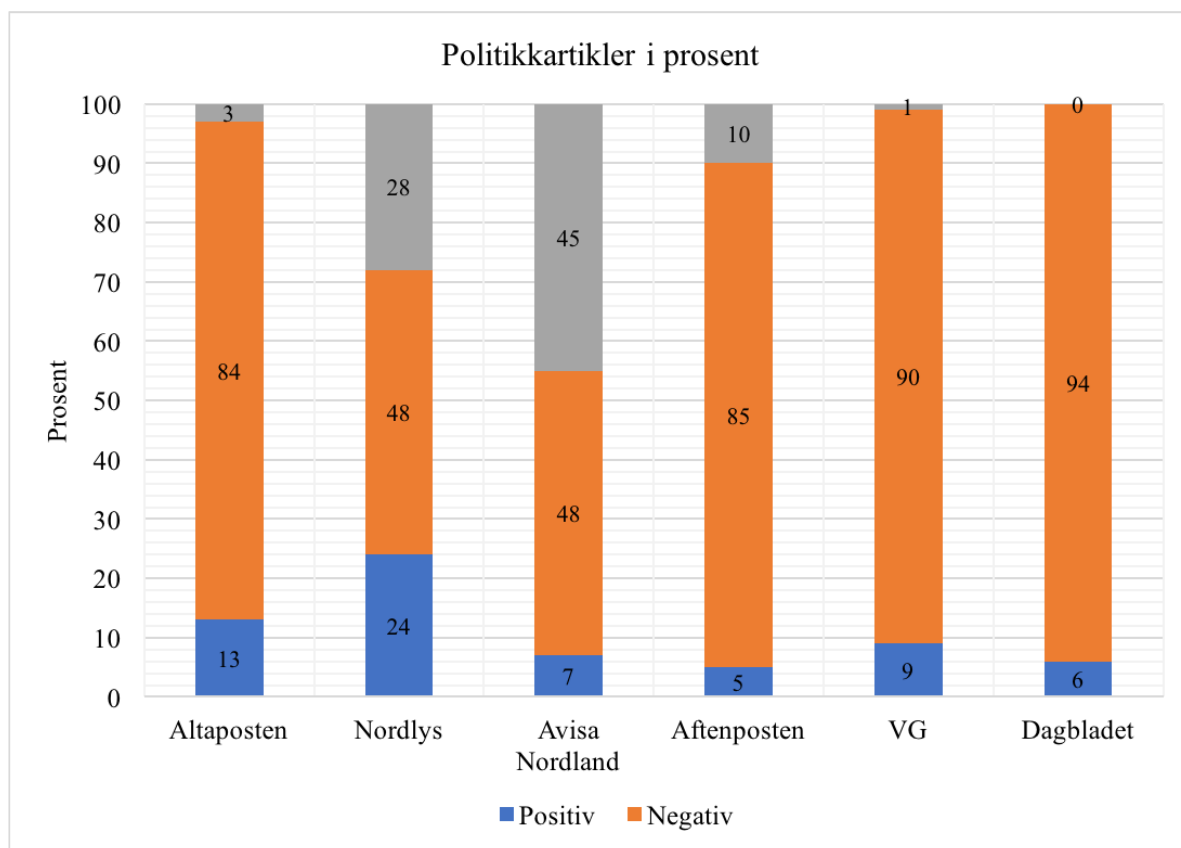

Stolpediagram 3: Illustrasjon av fordelingen av nøytrale, negative og positive toner blant alle analyserte artikler i prosent.

Stolpediagram 3 viser den prosentuelle tonefordelingen for hver avis. Her er alle tema inkludert, enten det er politikk, sport, værmelding eller kultur. Riksavisene har konsekvent størst frekvens av negative toner. Prosentfordelingen av negative toner varierer fra 70 prosent hos Aftenposten til hele 88 prosent hos Dagbladet. På andre siden av skalaen, med flest positive toner, ser vi at VG rangerer høyest blant riksavisene, med 11 prosent, og Dagbladet lavest med 4 prosent artikler med positive toner i sammenheng med Russland.

Av avisene som representerer Nord-Norge ser vi at Nordlys og Avisa Nordland skiller seg ut når vi sammenligner antall negative artikler. Antall negative artikler er mer enn halvert. De har også flere nøytrale artikler enn de resterende avisene, med 58 prosent. Altaposten skiller seg ut på regionalt plan, med 66 prosent negative og bare 24 prosent nøytrale artikler. Likevel er tallet lavere enn antallet negative artikler i riksavisene. I Nord-Norge ser vi at Altaposten har færrest positive toner, med 10 prosent. Nordlys har 16 og Avisa Nordland har 12. Diagrammet forteller oss at nordnorske regionsaviser skiller seg fra riksavisene. Vi ser også tilstedeværende interregional varians, når vi sammenligner Altaposten med Avisa Nordland og Nordlys.

Stolpediagram 4: Tonefordeling i politikkartikler, interregional varians

Stolpediagram 4: Illustrasjon av fordelingen av nøytrale, negative og positive toner blant alle analyserte artikler med politisk tematikk i prosent.

Stolpediagram 4 viser at prosentfordelingen av artikler med negative toner konsekvent øker for alle aviser, når tema er politisk forankret. Endringen viser at VG og Dagbladet publiserte artikler som var henholdsvis 90 og 94 prosent negative i den satte tidsperioden. Nesten 50 prosent av artiklene publisert av Nordlys og Avisa Nordland er negativt tonet. For Altaposten er tallet så høyt som 84 prosent. Av positive toner er Nordlys fortsatt på topp, og har en økning på 8 prosentpoeng, fra 16 til 24 prosent. Med unntak av Altaposten og Nordlys varierer det lite mellom i prosenten blant positive toner når vi går til å bare undersøke artikler som omhandler Russland og politikk. I alle aviser er antallet negative artikler høyest.

Det er verdt å merke seg at Altaposten står frem som meningsbærende i Nord-Norge ved at avisen bare har 3 prosent nøytrale artikler. Riksavisene skyr heller ikke unna å legge føringer for holdning. Aftenposten har 10 prosent nøytrale artikler. VG har 1 prosent. Dagbladet har 0 prosent nøytrale artikler innenfor politikkkategorien.

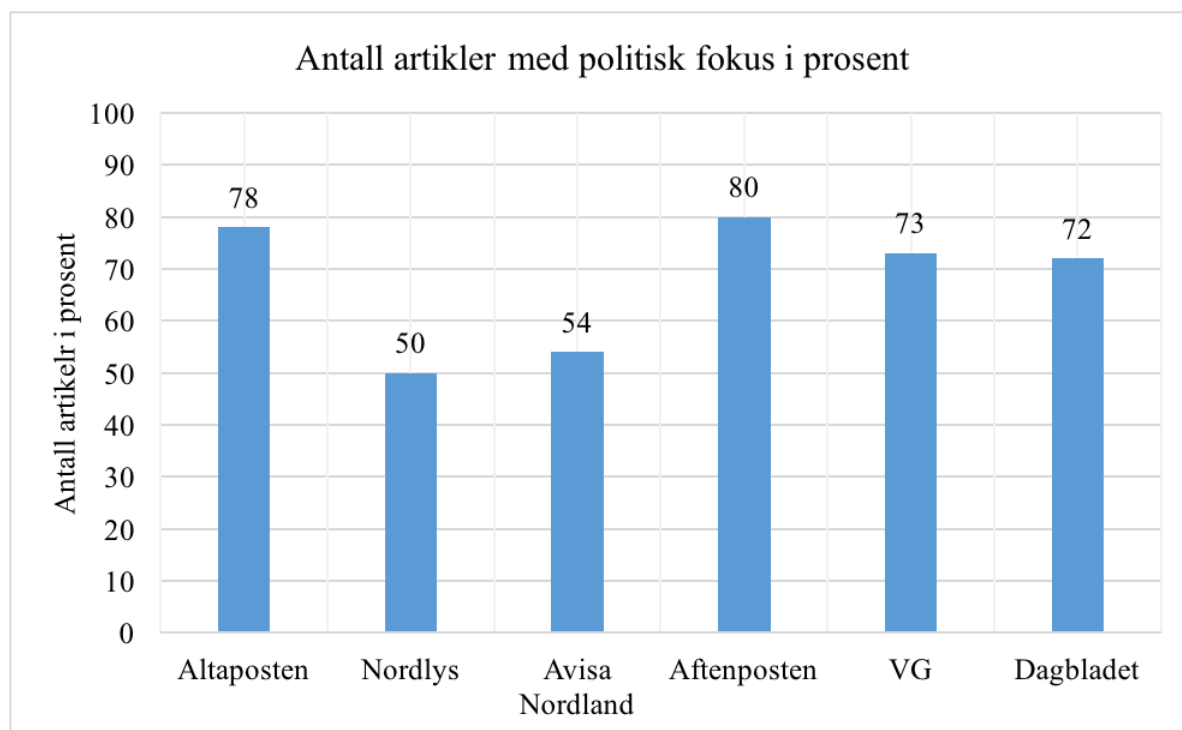
6.2.1 Relevante tilleggsresultater

Den komparative kvantitative innholdsanalysen produserer mer relevant informasjon enn den presentert i diagrammene over. Blant annet gir datagrunnlaget innblikk i hvor stor vekt avisen legger på politikk i sammenheng med Russland. I tillegg gir det oss et innblikk i hvor ofte avisene publiserer artikler som omhandler Russland.

Vekten av politikk

Jeg undersøker i hvilken grad avisene publiserer artikler som omhandler Russland og politikk ved å analysere hvor mange av de 50 artiklene som har politisk tematikk i prosent. Det er viktig å undersøke hvor stor vekt avisene legger på Russland i sammenheng med politikk, fordi jeg har operasjonalisert begrepet "Russland" til Russland som utenrikspolitisk aktør. I tillegg er det interessant fordi det sier noe om hvilke tema som preger de norske avisenes publikasjoner om Russland.

Histogram 1: Antall aviser med politisk fokus

Histogram 1: Illustrerer antall artikler med politisk tematikk i alle aviser i prosent.

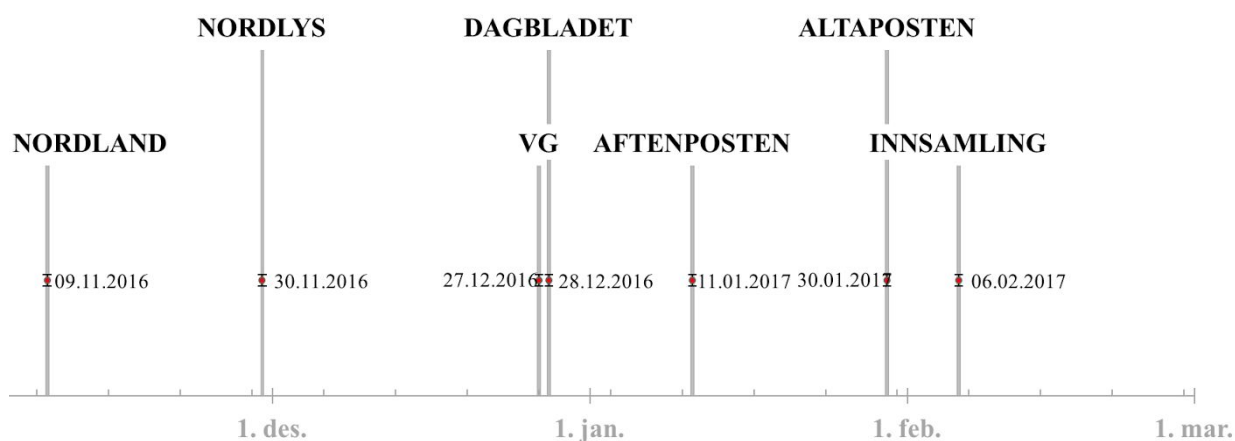
Resultatene viser at Russland i størst grad nevnes i sammenheng med politiske saker i Aftenposten, Altaposten, VG og Dagbladet. Mellom 72 og 80 prosent av de 50 artiklene var forankret i politisk tematikk. Det er en relativt stor differanse mellom de fire avisene og Nordlys og Avisa Nordland, som har mellom 50 og 54 prosent artikler med politisk fokus. Det innebærer at Nordlys og Avisa Nordland publiserer flere artikler som nevner Russland i sammenheng med sport, kultur og andre ikke-politiske tema. Antall artikler med politisk fokus er interessant når det settes i sammenheng med artiklene som i størst grad promoterer negative holdninger til Russland. Jeg vil drøfte sammenhengen, og hvilken effekt det kan ha på holdninger i studiens analyse.

Tidslinje for publisering av 50 artikler

Videre vil jeg illustrere en tidslinje for hvor mange dager det tar hvor hver enkelt avis å publisere 50 artikler om Russland. En avis som publiserer 50 artikler om Russland i en kort

tidsperiode vil kunne antas å ha større interesse av å skrive om Russland enn en avis som publiserer 50 artikler over et lengre tidsperspektiv.

Tidslinje 1: Tidslinje for publisering av 50 artikler

Tidslinje 1: Illustrerer tidsintervallet der hver avis har nevnt Russland i 50 artikler.

Tidslinje 1 viser hvor langt tilbake i tid 50 artikler rekker. “Innsamling” representerer datoen der de 50 nyest publiserte avisartiklene ble lastet ned fra nettet. Altaposten nevner Russland i 50 artikler i løpet av det korte tidsrommet av 7 dager. På andre enden av skalaen har vi Avis Nordland. Det tok 91 dager før Avis Nordland hadde nevnt Russland like mange ganger. Det innebærer at Altaposten publiserer artikler som nevner Russland over 3 ganger så ofte som Avis Nordland.

Selv om det kun var mulig å oppdrive 44 artikler fra VG er det interessant å regne ut hvor avisen hadde vært plassert om utgangspunktet var 50. Gjennomsnittlig publiserer VG omtrent 1,07 artikkel som omhandler Russland hver dag. Dermed kunne VG vært plassert rundt 22.12.2016 om utgangspunktet hadde vært 50 artikler.

Tidslinjen viser at avisene som promoterer det mest balanserte bildet av Russland er de som sjeldnest skriver om Russland. Avisene som publiserer artikler med flest negative toner er de som hyppigst publiserer artikler som omhandler vår nabostat.

Kapittel 7

Analyse

Målet for analysekapittelet er å diskutere forskningsspørsmålet i lys av resultatene fra de empiriske undersøkelsene. Jeg drøfter hvordan holdningene til Russland er utbredt i Nord-Norge sammenlignet med resten av landet. Først vil jeg diskutere *hva* de empiriske resultatene forteller oss. Empirien viser at nordnorske holdninger til Russland faktisk skiller seg fra holdningene til resten av landet. Deretter vil jeg drøfte *hvorfor* nettopp Nord-Norge skiller seg ut. Videre vil jeg løfte blikket og analysere *hvilke* konsekvenser resultatene har i storpolitisk kontekst.

7.1 Hva sier resultatene om nordmenns holdninger til Russland?

I forskningsspørsmålet spør jeg om nordnorske holdninger til Russland divergerer fra holdningene i resten av Norge. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at et flertall i Nord-Norge anser Russland som en sikkerhetstrussel⁸. I de resterende norske regionene mente et klart flertall at Russland i liten grad er en sikkerhetstrussel. Spørreundersøkelsen viste dermed at holdningene til Russland divergerer mellom Nord-Norge og resten av landet. Innholdsanalysen viste at holdningene til Russland divergerer i nordnorske regionsaviser og i norske riksaviser. Der de nordnorske regionsavisene i gjennomsnitt promoterte en relativt balansert fordeling av toner når de omtaler Russland, omhandler riksavisenes artikler hovedsakelig adferd som kan påvirke nordmenn til å utvikle negative holdninger til Russland.

Kort sagt viser begge undersøkelsene at nordnorske holdninger til Russland skiller seg fra holdningene i resten av landet, men på ulik måte. Det viser seg at nordnorske aviser er mer balansert i sin omtale av Russland, men befolkningen svarer likevel at de i større grad enn resten av Norge anser Russland som en sikkerhetstrussel.

⁸ Se: Linjediagram 1

7.2 Hvorfor skiller Nord-Norge seg ut?

Jeg vil drøfte sammenhengen mellom de empiriske resultatene, men først vil jeg drøfte hvorfor Nord-Norge er den eneste regionen som anser Russland som en sikkerhetstrussel. Jeg har tidligere understreket at jeg ikke ønsker å definere kausalforhold i denne studien. Det viser seg å være et mangfold av faktorer som kan påvirke nordlendingenes holdninger til Russland. Derfor vil jeg drøfte ulike forklaringsalternativer for hvorfor Nord-Norge skiller seg ut, uten å trekke en bastant konklusjon med forankring i én forklaring.

7.2.1 Den negative avisdekningen

En forklaring på hvorfor Nord-Norge anser Russland som en sikkerhetstrussel er å finne i resultatene fra innholdsanalysen. Funnene indikerer at norske aviser hovedsakelig publiserer artikler som kan fremprovosere negative holdninger til Russland som politisk aktør.

Resultatene fra innholdsanalysen indikerer at nordnorske aviser promoterer et mer balansert bilde av Russland enn riksavisene når alle tema er inkludert. Til sammen utgjør positive og nøytrale artikler 59 prosent i regionsavisene, sammenlignet med 24 prosent i riksavisene⁹. Undersøker vi hvordan Russland promoterer i politisk sammenheng er bildet derimot hovedsakelig negativt, også på regionalt plan. Når politikk står sentralt er 61 prosent av artiklene i Nord-Norge og 89 prosent artiklene i av riksavisene negative¹⁰.

Om man løfter blikket er det ikke sjokkerende at nyhetsdekningen er preget av negative toner. Ser man tilbake på Russlands utenrikspolitiske adferd fra 2014 til i dag får man oversikt over et mangfold av hendelser som kan påvirke negative holdninger i en befolkning. Siden 2014 har Russland annektert Krimhalvøya, vært involvert i en informasjonskrig med Vesten i forbindelse med OL i Sotsji, intervenert militært i Syria med støtte til Bashar al-Assad sitt regime, blitt anklaget for cyberangrep under den amerikanske valgkampen og nektet norske politikere visum til Russland (Gedmin, 2014, s. 8, Limnéll, 2014, s. 104, Shin, 2015, s. 109, Hayward, 2017, s. 410, Dagbladet 2017).

⁹ Se: Stolpediagram 1.

¹⁰ Se: Stolpediagram 2.

I tillegg er det naturlig at avisene publiserer artikler med en viss sensasjonisme. Konflikt er i større grad enn samarbeid tematikk med høy nyhetsverdi. Tema og vinklinger som genererer flere klikk blir viet større plass i avisene (Resnik, 2007, s. 77). Problemet er, som Ransohoff og Ransohoff poengterer, at “Distorted journalistic reports can generate both false hopes and unwarranted fears. For instance, when a finding is reported in a sensational way, the results may create a national media feeding frenzy” (Ransohoff & Ransohoff, 2001, s. 185). Avisene publiserer ikke nødvendigvis et høyt antall negative artikler med overlegg, men innblikk i Russlands utenrikspolitiske adferd gir belegg for at nordmenn kan anse Russland som en sikkerhetstrussel. Det høye antallet artikler med negative toner uavhengig av årsak kan forklare hvorfor befolkningen kan anse Russland som en sikkerhetstrussel. Resonnementet gir derimot ikke en forklaring for hvorfor det bare er Nord-Norge som gjør det.

7.2.2 Asymmetrisk maktforhold

En grunn til at Nord-Norge anser Russland som en større sikkerhetstrussel enn resten av Norge kan være at regionen er den eneste som faktisk grenser til Russland. I teorikapittelet introduserte jeg en hypotese, hypotese 2, som tar utgangspunkt i at nordnorske holdninger til Russland skiller seg fra resten av landet av geografiske årsaker. Rasjonalet går ut på at usikkerhet vil oppstå i en småstat som grenser til en stormakt, slik som Norge gjør mot Russland. I sær vil Nord-Norge føle seg utsatt, da geografien gjør området sårbart. Mine funn viser at befolkningen som er bosatt i Nord-Norge er mer usikre på Russland enn resten av Norge, og teorien om den asymmetriske maktbalansen fungerer som en potensiell forklaringsmodell.

7.2.3 Negativ dekning i aviser og geografisk nærhet

Videre er det en mulighet for at Nord-Norge skiller seg fra de andre regionene fordi den nordnorske befolkningen påvirkes av regionsaviser og riksavisene. Riksavisene har stor påvirkningskraft i Nord-Norge, fordi flere nordlendinger leser riksaviser enn regionsaviser på daglig basis. Gjennomsnittlig leser 27 prosent av den norske befolkningen riksaviser

daglig på nett¹¹. I Nord-Norge blir de regionale avisene lest på nett i gjennomsnitt av 7 prosent av befolkningen i regionen¹². En kombinasjon av negative avisartikler av Russland i politisk sammenheng, og en generell negativ dekning av Russland fra riksavisenes side, kan forklare den negative innstillingen til Russland i Nord-Norge. Forklaringen hjelper oss til å forstå hvorfor befolkningen i Nord-Norge i større grad anser Russland som en sikkerhetstrussel.

Forklaringen kan fusjoneres med teorien om det asymmetriske maktforholdet. Nordlendingene har størst grunn til å frykte Russland, på grunn av geografisk nærhet og Russlands maktposisjon. Den negative dekningen er med på å fyre opp under usikkerheten. Det kan forklare hvorfor Nord-Norge skiller seg ut.

Samtidig kan man anta at nordlendingene reagerer sterkere på mengden oppmerksomhet Russland får i norske aviser. Riksavisene skal dekke nyheter fra hele landet og velger nyheter fra et hav av ulike tema. Likevel vier riksavisene mye oppmerksomhet til Russland, som illustrert ved tidslinjen i kapittel 6. Det kan oppfattes som urovekkende for nordlendingene.

Legger man sammen de ulike forklaringsmodellene er ikke resultatene fra spørreundersøkelsen overraskende. Kort sagt, Nord-Norge påvirkes i stor grad av riksavisene. Riksavisene promoterer et negativt bilde av Russland. Russland er Nord-Norges nabo. Russland er en stormakt. Det viser seg å være mange ulike faktorer som kan være med på å forklare sammenhengen mellom de empiriske resultatene, og hvorfor Nord-Norge anser Russland som en sikkerhetstrussel i større grad enn resten av Norge.

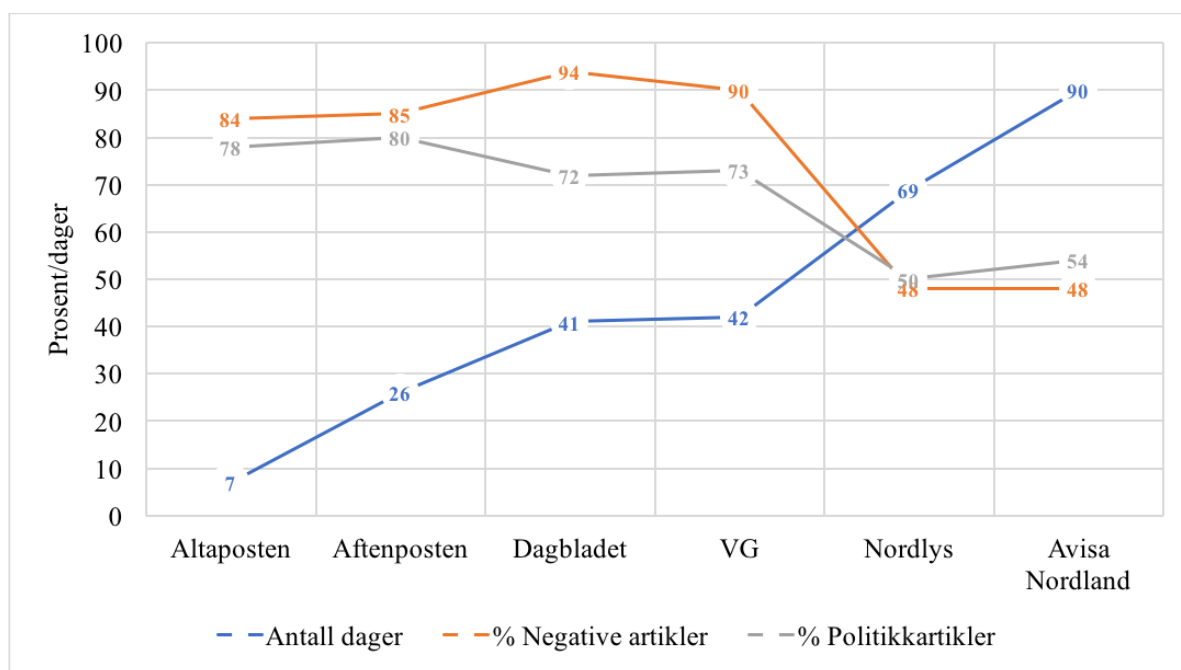
¹¹ Basert på et regnestykke der jeg har kalkulert hvor stor prosentandel av befolkningen som leser hver av de tre avisene, og deretter regnet ut gjennomsnittet av de tre prosenttallene. Folketallene er basert på SSB tall fra 2017, lesertallene er basert på Medienorges kalkuleringer fra 2016. Tallene bør anees som approksimativer. Prosenttallet viser daglige besøk på nett.

¹² Regionsavisene benyttes som representant for nordnorske holdninger tross i at de gjennomsnittlig har 7 prosent daglige lesere. Det skyldes først og fremst at regionale aviser speiler befolkningens holdninger, og fordi de hovedsakelig skrives av innbyggere i regionen.

7.2.4 Hyppige negative publiseringer

Resonnementet støttes av empirien fra histogrammet og tidslinjen i kapittel 6. Histogrammet illustrerer hvor mange av de 50 artiklene som omtaler Russland i politisk kontekst. Tidslinjen viser hvor lang tid det tok for hver avis å publisere 50 artikler om Russland. Om man legger sammen resultatene fra de to modellene og undersøker hvordan de korresponderer med resultatene fra innholdsanalysen danner det seg et mønster. De avisene som hyppigst publiserer artikler om Russland er de som har høyest frekvens av negative artikler, og de som oftest skriver om Russland i politisk kontekst.

Linjediagram 4: Hyppige negative publiseringer

Linjediagram 4: Samlediagram over hvor mange dager det tok for hver avis å publisere 50 artikler som nevner Russland, over hvor mange prosent av artiklene i hver avis som hadde politisk fokus og over hvor mange prosent av artiklene som var negativ tonet.

Linjediagram 4 viser at Altaposten og Aftenposten er de avisene som hyppigst poster artikler om Russland. Det tok Altaposten 7 dager å publisere 50 artikler om Russland. Det tok Aftenposten 26 dager å gjøre det samme. Av de 50 artiklene var 84-85 prosent negative. 78-80 prosent omtalte Russland i politisk sammenheng. Sammenligner vi det med Avisa Nordland og Nordlys ser vi en stor forskjell. Avisene brukte henholdsvis 69 og 90 dager på

å publisere 50 artikler om Russland. Av disse var mellom 50 og 54 med politisk tematikk. Av disse igjen var bare 48 prosent negative til Russland. Hva sier disse funnene oss?

Det viser seg at det til enhver tid er langt flere artikler med negative toner til Russland som politisk aktør i omløp. Setter vi funnet i sammenheng med antakelsen om at befolkningen i Nord-Norge i størst grad lar seg påvirke av de negative avisartiklene, kan det forklare hvorfor Nord-Norge anser Russland som en sikkerhetstrussel¹³.

Linjediagram 4 understreker også et annet signifikant funn. Diagrammet illustrerer klare tegn til interregional varians blant avisene i Nord-Norge. Altaposten skiller seg fra de andre avisene i Nord-Norge på alle punkter.

7.3 Interregional varians

Stolpediagram 3 og 4, samt linjediagram 4, indikerer klare tegn på interregional varians i Nord-Norge. Tonefordelingen av alle artikler¹⁴ og tonefordelingen av politikkartikler¹⁵ illustrerer at Avisa Nordland og Nordlys har halvparten så mange negative artikler som Altaposten. Avisa Nordland og Nordlys har også langt flere nøytrale artikler. Forskjellen er så stor at det, om en ikke var klar over den regionale inndelingen, kunne se ut til at Altaposten hørte til i riksavisene.

Hva kan den interregionale variansen komme av? Den balanserte presentasjonen av Russland, som vi finner i Avisa Nordland og Nordlys, kan forklares i lys av teorien om brobyggende sosial kapital. Sosial kapital og gjensidig tillit i samfunn forklarer hvorfor regionsavisene i større grad promoterer samarbeid. Potensielle fordommer viskes ut som en følge av økt kontakt med Russland. Det ser ut til å stemme for Avisa Nordland og Nordlys. Teorien om brobyggende sosial kapital ser derimot ikke ut til å stemme for selve grensefylket, Finnmark. Altapostens dekning av Russland samsvarer i langt større grad med riksavisenes dekning enn den gjør med sine regionale kamerater. Den er hovedsakelig negativ.

¹³ Se: Vedlegg 3, tabell 6.

¹⁴ Se: Stolpediagram 3.

¹⁵ Se: Stolpediagram 4.

Madeleine Leonards teori (2004) kan forklare hvorfor Altaposten er en uteligger. Hun argumenterte for at områder som er politisk sensitive går igjennom en utvasking av den brobyggende sosiale kapitalen. Områder som får mye medieoppmerksomhet har svekket evne til å opparbeide og bevare sosial kapital. Med tanke på at avisenes dekning av Russland ofte settes i sammenheng med grenseregionen Finnmark, i større grad enn Nordland og Troms, er Leonards teori et relevant forklaringsalternativ for hvorfor regionen skiller seg ut.

Jeg har tidligere gjort rede for at Nord-Norge skiller seg ut fordi befolkningen i nord, i større grad enn resten av landet, biter seg merke i nyhetsdekningen som omhandler Russland. Resonnementet kan forklare hvorfor Altaposten er en uteligger. Altaposten er representant for grensefylket, Finnmark. Regioner som grenser til en stormakt vil i større grad anse staten som en trussel med tanke på at de vil bli hardest rammet som en følge av et potensielt angrep. I tillegg kan regionen oppleve utvasking av brobyggende sosial kapital gjennom stort mediefokus. Det kan forklare tonefordelingen i Altapostens artikler. Det kan også forklare hvorfor en så stor del av respondentene i Nord-Norge anser Russland som en sikkerhetstrussel.

Altaposten er muligens en uteligger som en følge av en ikke-teoretisk forklaring. Avisen benytter seg mye av Norges Telegrambyrå (NTB) som kildegrunnlag i sine artikler. Riksavisene benytter ofte samme kilde. Hvis NTB legger føringer for tonen i artiklene, er det en naturlig forklaring for hvorfor antallet artikler i Altaposten samsvarer med riksavisene. Der Avis Nordland og Nordlys i langt større grad publiserer leserinnlegg og intervjuer med lokalbefolkningen, publiserer Altaposten hovedsakelig artikler basert på kilder fra NTB. Det forklarer hvorfor tonefordelingen i de fire avisene ser ut til å sammenfalle i langt større grad enn de to andre nordnorske regionsavisene.

På den ene siden indikerer kildebruken at Avis Nordland og og Nordlys i større grad speiler lokalbefolkningens meninger. Heller enn å hvile på kilder som kommer direkte fra lokalbefolkningen, publiserer Altaposten artikler fra NTB. På så vis delegitimeres Altapostens posisjon som representant for den nordnorske lokalbefolkningen.

Likevel er Altaposten, uavhengig av kildegrunnlag, den beste representanten for befolkningen i Finnmark. Den har flest lesere i Finnmark og er dermed den største regionale agendasetteren. Derfor er det ikke hensiktsmessig å fjerne Altaposten fra analysen. Jeg anser heller ikke NTB-kildene som en analytisk svakhet, men som et forklaringsalternativ for hvorfor Altapostens artikkelletoner i så stor grad samsvarer med riksavisenes.

I argumentasjonen over har jeg tatt utgangspunkt i et interaktivt forhold mellom avisenes holdninger og befolkningens holdninger. Om det er Altapostens negative bilde av Russland som påvirker befolkningen eller om det er befolkningen som påvirker Altaposten til å poste negative artikler er vanskelig å avgjøre. Poenget er at Altaposten skiller seg fra Avisa Nordland og Nordlys, og at det, ifølge de analyserte avisartiklene, eksisterer en interregional varians mellom regionene i Nord-Norge.

7.4 Aktualisering av forskningsspørsmålet

I tillegg til å produsere empiriske svar på forskningsspørsmålet, gir resultatene fra begge de empiriske undersøkelsene mye ny og interessant kunnskap. Kunnskapen besvarer ikke direkte forskningsspørsmålet, men understreker hvorfor forskningsspørsmålet er relevant å analysere.

7.4.1 Tilstedeværende holdninger

For det første viser dataene fra spørreundersøkelsen at det norske folk har en utpreget mening om Russland. Regionsvariabelen viste at det kun er mellom 6 og 8 prosent av den norske befolkningen som ikke har gjort seg opp en mening om de anser Russland som en sikkerhetstrussel, ved å svare “vet ikke” på spørsmålet i undersøkelsen. Holdningene er mest utbredt i Nord-Norge. Der svarer bare 6 prosent “vet ikke”. Funnet er med på å aktualisere forskningsspørsmålet fordi det indikerer at nordmenn faktisk har en mening om Russland som utenrikspolitisk aktør.

Funnet understrekes ved at svaralternativet “ikke i det hele tatt” konsekvent har lavest svarprosenten for alle norske regioner. De færreste anser Russland som helt ufarlig. Det

ville vært interessant å undersøke om den samme graden av utpregede holdninger er tilstedeværende til Norges andre naboland. Et utgangspunkt for videre forskning kan være om respondenter i ulike regioner i Sverige, Finland og Danmark hadde utvist et lignende meningsengasjement.

7.4.2 Homogene holdninger

Det er verdt å merke seg en påfallende jevn fordeling av holdninger til Russland i alle regioner som ikke grenser til Russland. Den prosentvise variasjonen blant de resterende regionene er ikke på mer enn 6 prosentpoeng, uavhengig av svaralternativ. Homogene holdninger til Russland preger både Oslo, Østlandet ellers, Vestlandet og Midt-Norge. Hypotese 1 i teorikapittelet argumenterte for at holdningen til Russland ville være homogene som en følge av en “vi-mot-dem”-tankegang. Betyr det at det er holdbarhet i hypotese 1 likevel, med tanke på de andre regionene er samstemte?

Svaret er nei, fordi forklaringsmodellene bak hypotese 1 tar utgangspunkt i at negative holdninger binder gruppen sammen, og at holdningskonsensus oppstår som en følge av negative assosiasjoner til en bestemt motpart. Spørreundersøkelsen viste at regionene ikke anser Russland som en sikkerhetstrussel. Det er derfor ikke interngruppe- og eksterngruppetankegang som forklarer hvorfor holdningene i resten av Norge er sammenfallende. “Vi-mot-dem” tankegangen er ikke en verifiserbar forklaringsmodell for norske holdninger til Russland på landsbasis. Ingen av teoriene fra kapittel 4 ser ut til å kunne forklare holdningene til resten av den norske befolkningen. Teoriene om “den betydningsfulle andre” eller det asymmetriske naboskap er ikke holdbare forklaringsmodeller, fordi mesteparten av befolkningen i liten grad anser Russland som en sikkerhetstrussel. Teorien om brobyggende sosial kapital kan ikke svare for hvorfor resten av befolkningen svarer som de gjør, fordi det mest sannsynlig ikke er noen sosial kapital mellom nordmenn i eksempelvis Oslo, og russere.

Det jeg derimot kan påpeke er at de negative artiklene ikke ser ut til å påvirke befolkningen som ikke grenser til Nord-Norge. Jeg mener det underbygger teorien om at et asymmetrisk maktforhold hovedsakelig påvirker grenseregionen. Heller enn å forklare hvorfor resten av landet er enig i sine oppfatninger av Russland, har det vært interessant å undersøke hvorfor

Nord-Norge skiller seg ut. Kanskje skyldes divergensen regionens geografiske tilknytning til Russland.

7.5 Hvilke konsekvenser har holdningsdivergensen for norsk storpolitikk?

Om vi løfter blikket og analyser funnene i et storpolitisk perspektiv avdekkes et interessant mønster. De empiriske resultatene indikerer at mediene promoterer et verdenssyn som samsvarer med rådene elites syn på Russland, i større grad enn befolkningens perspektiver.

Tabell 1: Holdninger til Russland med geografisk inndeling

	Nasjonalt	Nord-Norge
Elite	Negativt ¹⁶	Positivt ¹⁷
Media	Negativt ¹⁸	Positivt ¹⁹
Befolkning	Positivt ²⁰	Negativt ²¹

Tabell 1: Illustrasjon av holdningene som promoterer av ulike grupper i den norske befolkningen

Tabell 1 illustrerer en grovskissering av hvordan holdningene til Russland fordeler seg, både geografisk og mellom elitene, media og befolkningen. De nasjonale elitene, akademikerne og politikerne, snakker hovedsakelig om utfordringer og dualisme når de omtaler Russland. Riksdekkende aviser gjør det samme. Likevel anser brorparten av den norske befolkningen i liten grad Russland som en sikkerhetstrussel. Fylkeskommunene i Nord-Norge, den regionale politiske eliten, promoterer samarbeid med Russland. Regionale medier promoterer et balansert syn på nabostaten. Likevel anser befolkningen i Nord-Norge Russland som en sikkerhetstrussel. Det er et misforhold mellom befolkningens holdninger til Russland og holdningene til media og elitene. Jeg har tidligere argumentert for at riksavisene i stor grad påvirker lokalbefolkningen i Nord-Norge. Derfor skal jeg ikke

¹⁶ Legger vekt på hvilke utfordringer Russland utgjør for Norge (figur 1).

¹⁷ Vektlegger bilateralt samarbeid med Russland (figur 1).

¹⁸ 76-89 % av artiklene har negativ omtale av Russland (stolpediagram 1 og 2).

¹⁹ Balansert fordeling av holdninger til Russland i artiklene (stolpediagram 3 og 4).

²⁰ Anser ikke Russland som en sikkerhetstrussel (linjediagram 1).

²¹ Anser Russland som en ganske stor sikkerhetstrussel (linjediagram 1).

avskrive teoriene om mediernes påvirkningskraft. Avviket kan skyldes at befolkningen lener seg på informasjonen som er presentert i nasjonale aviser, og av perspektivene til den politiske- og akademiske eliten. Uavhengig av hva som er årsaken til holdningsdivergensen, ser det ut til at russiske myndigheter har plukket opp på holdningene.

7.5.1 Russernes bekymringsmelding

Russiske myndigheter er bekymret for hvordan norsk media og norske myndigheter beskriver Russland. Den Russiske Ambassade i Oslo publiserte i februar 2017 en kommentar på hvordan Russland oppfatter det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland. Kommentaren omhandler hvordan Russland fremstilles i norske medier og av norske beslutningstakende organ:

Det samme settet med propagandastempler som stadig kolporteres (ikke uten hjelp fra myndighetene) av norske medier om at Russlands «lumskheter», om «falske nyheter» fra russiske medier, behovet for ytterligere å begrense samarbeidet med Russland, «intriger» laget av etterretningstjenester, hackere og «netttroll» som angivelig villeder det norske publikummet, stjeler «norske hemmeligheter», «påvirker» Nobelkomiteen, om russiske planer av globalt omfang som tar sikte på å svekke Norge, EU og den vestlige verden, spredning av oversettelser av de mest odiøse og marginale russofobiske materialer fra andre vestlige medier har det norske publikummet, etter det vi har registrert, blitt veldig leit av. Vi får tallrike signaler om dette hver dag, det er tilstrekkelig å lese bloggere og kommentarer fra lesere under anti-russiske publikasjoner, lytte til dem som virkelig har befatning med Russland. Men de sentrale mediene, flertallet av eksperter fra «respekterte» tankesmier og regjeringen ser ut til med vilje å ikke høre på disse menneskene. Formålet med slike upålitelige analyser og med mange andre liknende materialer er å skremme Norges befolkning med mytisk russisk «trussel» og åpenlyst forsøke å sikre seg tilleggsfinansiering og ekstra fullmakter på bekostning av velferdsordninger, rettigheter og personlige friheter til statsborgerne (Den russiske ambassade i Oslo, 2017).

Den russiske ambassaden uttrykker i klartekst en misnøye med hvordan norske medier fremstiller Russland, og hvordan mediernes fremstilling av Russland påvirker holdninger i

den norske befolkningen. Empirien i denne studien viser at det er hold i Ambassadens kritikk. Det ser ikke ut til at det negative mediebildet påvirker hoveddelen av den norske befolkningen, men argumentasjonen om at Norges befolkning anser Russland som en trussel er holdbar for Nord-Norge. Norsk media og norske eliter kan bite seg merke i at den negative avisdekningen av Russland blir lagt merke til.

7.5.2 Sikkerhetspolitikk og økonomi

I NRK-podcasten *Mørketid* poengterer Aage Borchgrevink, forfatter og seniorrådgiver i Helsingforskomiteen med ansvar for Russland, at “forholdet mellom Norge og Russland ikke er en lokal ting, men avgjøres av større spørsmål, lenger opppe” (Martin & Tretvoll, 2017). Policytiltak tatt på nasjonalt nivå har hatt reelle konsekvenser for befolkningen i Nord-Norge. Det er et misforhold mellom eliten og befolkningens oppfatninger. Det har fått negative konsekvenser for Nord-Norge.

Forholdet mellom Russland og Nord-Norge har tradisjonelt sett vært godt. Russlands relasjon til Norge har vært annerledes relasjonen mellom Russland og de andre NATO-landene. Det skyldes at landene har hatt en god dialog rundt samarbeid (Martin & Tretvoll, 2017). Transnasjonal kollaborasjon gjennom Barentssamarbeidet, fiskeri, miljøarbeid og kulturell utveksling har de siste tiårene vært definerende for forholdet i nord (Åtland, 2016, s. 170). I 2007 regnet Norsk utenrikspolitisk institutt med at 7-8 prosent av befolkningen i Sør-Varanger hadde russisk bakgrunn (NUPI, 2007). Samarbeidsvilje og pragmatisme har tidligere dominert relasjonen mellom Russland og Nord-Norge (Åtland et al., 2005, s. 171). Mye har endret seg den siste tiden (Martin & Tretvoll, 2017). Befolkningen i Nord-Norge er nå bekymret for stormaktsnaboens utenrikspolitiske intensjoner. Russlands aggressive atferd kan ha fått konsekvenser.

Nord-Norge taper økonomisk på dårlige forhold til Russland, fordi den nordnorske økonomien er avhengig av handel med nabostaten. Eksempelvis ser vi at Nord-Norge lider etter at norske myndigheter, i samsvar med EU og USA, innførte restriktive tiltak mot Russland (Salvesen & Slettebø, 2014). Tiltakene omfattet finansielle restriksjoner, våpenembargo og forbud mot salg av flerbruksvarer til forsvarsindustrien, restriksjoner for

russisk oljeindustri og forbud mot import av varere fra Krim og Sevastopol (Regjeringen, 2015b). De restriktive tiltakene står uten sluttdato.

Restriksjonene har særlig fått konsekvenser i Finnmark. E24 skrev i august 2016 at næringslivet i de norske nordområdene lider som en følge av EU-sanksjonene. Særlig er det grenseområdene i Nord-Norge som lider. Kirkenes Næringshages representant Guro Brandshaug sier til E24 at rubelfallet i stor grad har påvirket russernes kjøpekraft, som helt konkret har gått utover detaljhandelen i Kirkenes. Næringshagen skal fungere som en sentral drivkraft for næringsutvikling mellom Norge, Nordvest-Russland og Finland. Det har blitt vanskeligere å opprettholde utviklingen, som en følge av regjeringens restriktive tiltak. Hun poengterer videre at nordnorsk næringsliv er skeptiske til å inngå næringssamarbeid med russiske aktører etter 2014. Det kommer også frem at antall grensepasseringer over grensen til Russland har falt med så mye som 23,5 prosent fra 2014 til 2015 (Breivik, 2016).

En forskningsstudie fra februar 2017 viser at tre av fire nordlendinger ønsker et godt forhold til Russland (Rapp, 2017). Til tross for at situasjonen nå er betent, ønsker befolkningen forbedring. Den russiske ambassaden sier de ikke vil at den norske befolkningen skal se på dem som en trussel. Også den russiske ambassaden ønsker et godt forhold til den norske befolkningen. Den Nord-Norske befolkningens holdninger bør bli tatt på alvor.

7.5.3 Den store utfordringen

Jeg vil ettertrykkelig poengtere at oppgaven med å forbedre forholdet mellom Nord-Norge og Russland er lettere sagt enn gjort. I *Mørketid* spør programleder Nina Stensrud Martin og Halvor Finess Tretvoll om vi nå ser enden på den lange etterkrigstiden og skuer inn i noe som minner om en førkrigstid (ibid.). I podcasten trekkes det frem flere utfordringer som gjør det vanskelig for den norske politiske eliten å gjenopprette tillit i Nord-Norge.

Konflikten mellom Russland og Vesten har eskalert. Helt siden den amerikanske invasjonen av Irak i 2003 har retorikken mellom landene tilspisset seg (Martin & Tretvoll, 2017). Etter 2014 har situasjonen blitt enda mer betent. Russland er allerede involvert i en krig på europeisk jord, i Ukraina, og har i den kontekst allerede bevisst krenket landegrenser. Russlands interesser drives i stor grad av makt, og et ønske om å vise Russland som en

mektig spiller i det internasjonale systemet. I tillegg har vi de siste årene sett en oppblomstring av en ny form for krigføring: cyberkrig. Russlandekspertene Aage Borchgrevink og Julie Wilhelmsen poengterer at cyberkonflikten mellom Vesten og Russland allerede er i gang (ibid.). Situasjonen er kompleks, og ser ikke ut til å være på bedringens vei.

I tillegg skal Norge i år bestemme om vi skal bli en del av NATOs rakett skjold (ibid.). Selv om Utenriksdepartementet poengterer at skjoldet skal ikke være rettet mot Russland, men mot trusler utenfor det euroatlantiske, deriblant Iran, er ikke Putin overbevist. Russland mener skjoldet er myntet på å nøytralisere deres kjernefysiske våpen, som er det eneste stedet der Russland og USA har paritet (ibid.). “Det er veldig liten sannsynlighet for at det skal dukke opp små grønne menn i Finnmark” (Martin & Tretvoll, 2017), men vi kan ikke se bort ifra at området kan bli aktualisert, militært sett (ibid.) Kanskje er dualismen i større grad enn noen gang en utfordring for de norske politikere.

Kapittel 8

Konklusjon

Studien har tatt sikte på å undersøke om nordnorske holdninger til Russland divergerer fra holdningene i resten av Norge. Målet har vært å definere befolkningens narrativ på hvordan det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland ser ut i dag.

8.1 Svar på problemstilling

Allerede i introduksjonen, og videre i bakgrunnskapittelet, argumenterte jeg for at den norske befolkningen er preget av den dualistiske politikken som Norge fører mot Russland. Etter å ha undersøkt akademisk litteratur, og nasjonale og regionale politiske uttalelser om Norges forhold til Russland, sto argumentet sterkt. Den norske kunnskapseliten enes ikke om hvordan det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland ser ut i dag.

Med det i mente har undersøkt hvordan holdningene til Russland er utbredt blant folket. Det viser seg også at Nord-Norge anser Russland som en større sikkerhetstrussel enn resten av landet. Det viser seg også at den norske mediedekningen hovedsakelig promoterer negative holdninger til Russland som utenrikspolitisk aktør. I Nord-Norge er fordelingen mer balansert, men uttak av i Finnmark, der Altaposten hovedsakelig er preget av negative holdninger.

Internasjonalt øker spenningen mellom Vesten og Russland. Nasjonalt råder det usikkerhet blant elitene og i media om hvordan Norge skal håndtere sitt forhold til nabostaten. Regionalt skiller Nord-Norges holdninger til Russland seg markant fra resten av landet, ved at befolkningen anser Russland som en større sikkerhetstrussel enn resten av befolkningen.

8.2 Begrensninger

Det er naturlig at analytiske utfordringer oppstår underveis i prosessen. Jeg vil diskutere hvilke utfordringer og begrensninger som preger oppgavens resultater, siden det er flere

sider ved studiens forskningsdesign som kan påvirke resultatene og dermed grunnlaget for konklusjonen.

8.2.1 Subjektivitet

Et poeng jeg vil trekke frem er at kodeboken som benyttes i innholdsanalysen i noen grad er preget av forskerens virkelighetsforståelse. Jeg nevner i kapittel 5.3.2. Reliabilitet, at latente holdninger kan legge føringer for all forskning. Det er en svakhet ved analysen. Kodeboken er utviklet med mål om objektivitet. Problemet ligger i at det er vanskelig å manuelt kvantifisere, sortere og tonesette underliggende holdninger i en avisartikkel med total objektivitet. Forskerens bakenforliggende antakelser vil kunne påvirke hvilke av de predefinerte og postdefinerte kodene som kategoriseres innenfor negative, nøytrale og positive toner i kodeboken. Det er ikke nødvendigvis vanntette skott mellom tonene, og noen artikler kan være preget av både positive og negative toner.

I tillegg er et grunnleggende problem ved holdningsanalyse at holdninger i seg selv er subjektive.

Unlike factual information, opinions and sentiments have an important characteristic, namely, they are subjective. It is thus important to examine a collection of opinions from many people rather than only a single opinion from one person because such an opinion represents only the subjective view of that single person, which is usually not sufficient for application.

Jeg har forsøkt å ta høyde for problemet ved å kategorisere etter tonene som dominerer artikkelen, og arbeide med et stort utvalg artikler.

Objektivitetsproblemet kunne vært forminsket om analysen var basert på en automatisert metode for å kategorisere teksten, heller enn en manuell metode som i denne studien. Det finnes komplekse statistiske operasjoner og metoder for å analysere holdninger i tekst. Det eksisterer en parallell metode til denne, en automatisert metode som heter "Dictionary method". Metoden klassifiserer toner i tekst etter om de er positive eller negative og brukes ofte i analyse av avisartikler (Grimmer & Stewart, 2013, s. 8).

Problemet med objektivitet hadde vært mindre ved bruk av den automatiserte metoden, men andre problemer ville oppstått. Grimmer og Stewart (2013) poengterer at “these method will not, however, eliminate the need for careful thought by researchers nor remove the necessity of reading text” (ibid., s. 4). Objektivitetsproblematikken hadde kanskje vært mindre, men studiens empiriske resultater hadde i mindre grad vært gjennomarbeidet i detalj.

For det andre er metodene ennå ikke godt utviklet til å kategoriserer norske tekster. Verktøyet er enn så lenge utviklet for det engelske språk. Ved å ta i bruk automatiserte metoder ber man en maskin finne mønster i språket. Med tanke på at metoden er utviklet for å plukke opp mønster i engelske tekster, og ikke norsk, er metoden mindre fruktbar i analyse av norske avisartikler.

Jeg har valgt å lese artiklene grundig og avgjøre tonen deretter. Det går på bekostning av full objektiviteten, men jeg anser det likevel som riktig valg, fordi jeg ville kunne kategorisere artiklene etter nyanser i teksten. Selv om jeg har tatt avgjørelser for å minske problemet er subjektiv påvirkning i innholdsanalysen et ankepunkt ved studien.

8.2.2 Binomisk regresjonsanalyse

Det hadde vært fordelaktig å gjennomføre en binomisk regresjonsanalyse basert på dataene fra IPSOS. En regresjonsanalyse ville estimert statistisk signifikans i funnene og avvist eller påvist et korrelasjonsforhold mellom region og holdninger til Russland. Jeg har ikke kunnet gjennomføre en statistisk undersøkelse av det kaliberet som en følge av mangel på rådata. Dataene fra IPSOS-undersøkelsen var ikke detaljerte nok. Som en følge er dataene presentert i linjediagram. Med tanke på at funnene er tydelige anser jeg ikke fremgangsmåten som en stor svakhet ved analysen.

8.2.3 Antall respondenter i Nord-Norge

En annen potensiell svakhet ved analysen gjelder antallet respondenter i spørreundersøkelsen som er bosatt i Nord-Norge. Antall respondenter er 75²². I sammenligning har Oslo 204 og Vestlandet 231 respondenter. Det er viktig å anskueliggjøre, med tanke på at studien vektlegger nettopp holdningene i Nord-Norge. Et lavt antall respondenter gjør forskningsresultatene sårbare. På den andre siden samsvarer prosentandelen respondenter fra Nord-Norge med prosentandelen av befolkningen som bor i Nord-Norge, som poengtert under kapittel 5.2.1 Validitet. Derfor behøver ikke antallet respondenter være et problem. I tillegg er utvalgsstørrelsen god i sin helhet.

8.2.4 Forutsetninger for forskningens omfang

Avslutningsvis vil jeg drøfte forutsetninger for *forskningens omfang* (scope conditions). En forsker bør avgrense og konkret definere sitt utgangspunkt for forskning, med en ramme for hva som innlemmes i forskningen og hva som ekskluderes (Walker & Cohen, 1985, s. 289). Forskeren må etablere avgrensede vilkår for forskningens mål og resultater. Når forskeren eksplisitt redegjør for forskningens forutsetninger etableres en arena for å ta informerte valg om forskningens tematikk, uten å svekke den teoretiske holdbarheten i forskningen (Harris, 1997, s. 125).

Again, this class of statements, found in all areas of theoretical research, permit the researcher to constrain the universe to which knowledge claims are applicable. As a result, a researcher can investigate behavior within confined areas of focus, expanding the scope as successful tests are completed (Harris, 1997, s. 125).

Det har vært avgjørende å arbeide med et klart definert forskningsspørsmål og tydelige hypoteser og jeg har vært varsom med å drøfte poeng som faller utenfor forskningsspørsmålet. I analysen har jeg eksempelvis kommet frem til at det ville være interessant å undersøke i hvor stor grad nordmenn anser Russland som en sikkerhetstrussel sammenlignet med andre naboland. Jeg har også avdekket at norske medier promoterer et syn på Russland som i større grad samsvarer med det synet som norske eliter har, enn det

²² Se: Vedlegg 1.

synet som preger resten av befolkningen. Begge temaene er interessante å forske videre på. For å ivareta en rød tråd har jeg valgt å ikke å gå videre med diskusjon av disse temaene. Jeg legger heller frem forslag til videre forskning. Ved konkretisere og innsnevre forutsetningene for analysens omfang avgrensers jeg oppgavens rammeverk.

Teoretisk argumentasjon kan være så abstrakt at man, når man egenrådig formulerer en teori, vil kunne argumentere for at teorien samsvarer med forskningsresultatene. Det er mulig å minske svakheten ved å klart definere forutsetningene rundt forskningens omfang (Walker & Cohen, 1985, s. 289). For å unngå bias formulerte jeg to motstridende hypoteser. På den måten definerer jeg for leseren at forholdet mellom variablene kan ha ulike utfall, og at holdninger påvirkes av ulike faktorer.

I tillegg er hypotesene med overlegg formulert slik at de ikke kun indikerer et generelt forhold mellom regionale holdninger til Russland og geografisk plassering, men også hva regionale holdningsdifferanser kommer av. På den måten innsnevres vilkårene for forskningens omfang. Hypotese 1 avgrensers argumentasjon for homogene holdninger i den norske befolkningen ved å kun se på en antakelse om at en “vi-mot-dem” tankegang er avgjørende for holdningene til Russland. Hypotese 2 argumenterer for at individer bosatt i Nord-Norge besitter holdninger som skiller seg fra resten av den norske befolkningen *som en følge av* geografisk tilknytning. Begge hypoteser begrenser seg til et enkelt forklaringsalternativ for forholdet mellom de analytiske variablene. Det innebærer ikke at andre, uventede, forklaringsalternativer ikke er avgjørende, men at de ikke undersøkes i denne analysen. Jeg ser ikke bort ifra at andre forklaringer kan være gjeldende, men med mål om å følge forutsetningene for forskningens omfang har jeg ikke drøftet disse.

Det kanskje viktigste valget jeg har tatt i henhold til forskningens omfang er å understreke at studien ikke evner å definere et kausalforhold mellom holdninger til Russland og geografi. Jeg belyser og drøfter potensielle forklaringsfaktorer, men jeg trekker aldri en bastant konklusjon. Ved å understreke for leseren at kausalitetdefinerings ikke er et mål opprettholdes transparensen.

En forsker skal konkret definere utgangspunktet for en forskningsstudie, med en ramme for hva som innlemmes i forskningen og hva som ekskluderes. Målet for denne studien har vært å finne ut om nordnorske holdninger til Russland divergerer fra holdningen i resten av Norge. Ved å ta i bruk to ulike metoder som proxy for å måle holdningsdannelse, og ved å sette funnene i sammenheng med hverandre vil jeg si at målet er nådd.

8.3 Fremtidig forskning

Studien har fokusert på holdningene til Russland i dag. En spennende vinkling for videre forskning kunne vært å undersøke hvordan holdningene har endret seg over tid. Spesielt kunne det vært interessant å sammenligne hvordan holdningen til Russland forplantet seg i den norske befolkningen før 2014 og sammenligne resultatene med i dag. Jeg undersøkte selv muligheten for å sammenligne holdninger over tid, men min granskning av foreliggende holdningsundersøkelser på tema ga ingen avkastning. Om det skulle dukke opp data som har kartlagt nordmenns holdninger til Russland før 2014 med regional inndeling, vil det vært interessant å sammenligne resultatene.

Det ville også vært interessant å forske videre på holdninger innad i Nord-Norge. Jeg nevnte i analysen at Norge står overfor et valg. Vi må velge om de ønsker å utstasjonere et rakettskjold for NATO. Det hadde vært interessant å undersøke hva befolkningen i Nord-Norge og befolkningen i resten av landet tenker om konsekvensene av en militær opprustning av et slikt kaliber på norsk jord.

Jeg mener også at samenes rolle i forholdet mellom Norge og Russland er et interessant tema for videre forskning. Hvordan ser samenes holdninger til den spente situasjonen mellom Vesten og Russland ut?

Studien har vist at nordmenn har en bestemt mening om hvilken grad de anser Russland og Vladimir Putin som en sikkerhetstrussel. Det ville vært interessant å undersøke om vi finner den samme graden av definerte holdninger til Norges andre naboland.

En siste tanke om videre forskning omhandler sosial medier. Det kunne vært interessant å undersøke hvordan holdninger til Russland uttrykkes i sosiale medier, eksempelvis Twitter, og gjennomføre en regional sammenligning.

Litteraturliste

- Agnew, J. A. (1987) *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*. New York: Routledge.
- Berg, O. T. (2014) Elite. *Store norske leksikon*. Hentet 21.04.2017 fra: <https://snl.no/elite>.
- Borch, C. Pettersen, S. A. (Produsenter og programledere). (2016, 13. oktober) Live: Kan vi snakke med Russland? [Audio podcast]. Hentet 25. oktober 2016 fra: <https://soundcloud.com/duverden/live-kan-vi-snakke-med-russland>.
- Bratberg, Ø. (2014) *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Breivik, S. R. (2016) - Kom som lyn fra klar himmel. E24. Hentet 19.10.2016 fra: <http://e24.no/naeringsliv/russland/mandag-er-det-to-aar-med-sanksjoner-mot-russland-kom-som-lyn-fra-klar-himmel/23762783>.
- Bull, H. (1977) *The Anarchical Society: A Study in World Order*. Basingstoke: Macmillan.
- Buzan, B. (2004) *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-first Century*. Cambridge: Polity Press.
- Dagbladet (2017) Visumnekt til Russland: Brent Brende i iskulda. *Dagbladet*. Hentet 06.02.2017 fra: <http://www.dagbladet.no/kultur/brent-brende-i-iskulda/66934864>.
- Den russiske ambassaden i Oslo (2017) Kommentar av Russlands Ambassade i Norge i forbindelse med situasjonen i det bilaterale forholdet. Hentet 17.02.2017 fra: http://www.norway.mid.ru/press_17_011.html.
- Entman, R. M. (1995) "Public Opinion and the Media: How the Media Affect what People Think—and Think They Think." In *"Media" Res: Readings in Mass Media and American Politics*, 55-59.
- Finnmark fylkeskommune (2016) Russland. Hentet 20.03.2017 fra: <http://www.ffk.no/internasjonalt/russland/>.
- Finsveen, J. N. (2016) Putin splitter Norge: - Folk har nok fått seg et sjokk. *Dagbladet*. Hentet 23.08.2016 fra: <http://www.dagbladet.no/nyheter/putin-splitter-norge---folk-har-nok-fatt-seg-et-sjokk/60341217>.
- Forbes (2015) The World's Most Powerfull People. Hentet 03.10.2016 fra: <http://www.forbes.com/powerful-people/list/>.

- Forsvarsdepartementet (2015) Et felles løft. *Forsvarsdepartementet* (Seriered.), Hentet fra: <https://blogg.regjeringen.no/annedivi/files/2015/03/2015-04-27-Et-FellesL%C3%B8ft-webversjon.pdf>.
- Gamson, W. Modigliani, A. (1989) Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology*, 95(1): 1-37.
- Gedmin, J. (2014) Beyond Crimea: What Vladimir Putin Really Wants. *World Affairs*, 177(2), 8-16.
- Geifman, A. Teiper, Y. (2014) Russia's New National Identity Under Putin's Regime. *BESA Center Perspectives*, 279: 1-4.
- Gjerde, R. (2017) Nord-Norge deles i to. *Aftenposten*. Hentet 03.05.2017 fra: <http://www.aftenposten.no/norge/politikk/Nord-Norge-deles-i-to-620392b.html>.
- Goetschel, L. (1998) The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe, i L. Goetschel (ed.) *Small States Inside and Outside the European Union*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 13– 31.
- Grimmer, J. B. Stewart, M. (2013) Text as Data: The Promise and Pitfalls of Automatic Content Analysis Methods for Political Texts. *Political Analysis*, 21(3): 267-297.
- Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. (Utg. 2) Bergen: Fagbokforlaget.
- Harris, W. (1997) On "Scope Conditions" in Sociological Theories. *Social and Economic Studies*, 46(4): 123-127.
- Hayward, R. (2017) Evaluating the "Imminence" of a Cyber Attack for Purposes of Anticipatory Self-defence. *Columbia Law Review*, 117(2), 399-434.
- Heier, T. Kjølberg, A. (2015) *Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hellevik, O. (2009) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (Utg. 7). Oslo: Universitetsforlaget
- Hey, J. A. K. (2003) *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Holden, L. (2017) Torbjørn (22) stengte buret - Norge har full pott i håndball-VM: Sinnsykt deilig!. VG. Hentet 06.02.2017 fra: <http://www.vg.no/sport/haandball/haandball-vm-menn-2017/torbjoern-22-stengte-buret-norge-har-full-pott-i-haandball-vm-sinnsykt-deilig/a/23898230/>.

- Holst, J. J. (1966). Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv. *Internasjonal politikk*, 24(5): 463-490.
- Hurley, S. (2011). The Use of Surveys in Merger and Competition Analysis. *Journal of Competition Law Economics* 7(1), 45-68.
- Hymans, J. E. C. (2002) Applying Social Identity Theory to the Study of International Politics: A Caution and an Agenda. *Smiths College*, 1-20.
- Hønneland, G. (2005) *Barentsbrytninger: Norsk nordområdepolitikk etter den kalde krigen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Hønneland, G. Rowe, L. (2010) *Nordområdene - hva nå?* Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Keohane, R. O. Verba, S. King, G. (1994) *Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton University Press: New Jersey.
- Kjølberg, A. (2007) Livet i hegemonens skygge – en småstats sikkerhetslogikk. *Forsvarets forskningsinstitutt*. Hentet 02.05.2017 fra:
<http://www.ffi.no/no/Rapporter/07-01626.pdf>.
- Kolsø, P. (1996) Norske Russlandbilder. *Monographs of Europaprogrammet 'Europa idag'*. Hentet: 18. januar fra:
<https://folk.uio.no/palk/NORSKE%20RUSSLANDBILDER.htm>.
- Leonard, M. (2004) Bonding and Bridging Social Capital: Reflections from Belfast. *Sociology*, 38(5): 927-944.
- Levendusky, M. S. (2013) How do Partisan Media Polarize Viewers? *American Journal of Political Science*, 57 (3): 1-13.
- Linnéll, J. (2014). The Command Imperative: Crafting Protocols for Cyber Conflict. *Georgetown Journal of International Affairs*, 99-107.
- Liu, B. (2012) *Sentiment Analysis and Opinion Mining*, Illinios: Morgan & Claypool Publishers, Chicago.
- Lund, T. (2002) *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.
- Lund, R. E. (2017) Dialogen med naboen. *Altaposten*. Hentet 06.02.2017 fra:
<http://www.altaposten.no/meninger/leder/2017/02/03/Dialogen-med-naboen-14164396.ece>.

- Martin, N. S. Tretvoll, H. F. (Produsenter og programledere). (2017, 25. april) Mørketid. Vladimir Putin/Lever vi i en førkrigstid [Audio podcast]. Hentet 04. mai 2017 fra: <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/morketid-1.13479174>.
- McCombs, M. E. Shaw, D. L. (1972) The Agenda-setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36 (2): 176-187.
- Mediebedriftene (2016) Norsk innhold står fortsatt sterkt. Hentet 08.02.2017 fra: <http://www.mediebedriftene.no/Tall--Fakta1/Lesertall/mediehus-162/>.
- Medienorge (2016) Lesertall for norske nettaviser. *Medienorge.no*. Hentet 20.03.2017 fra: <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/253>.
- Nilsen, A. S. (2015) *Norske premisser: En diskursanalyse av regjeringens og mediers oppfatning av Russland*. (Masteroppgave). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Nordland fylkeskommune (2015) Politisk plattform for fylkesrådet i Nordland 2015-2019. Hentet 20.03.2017 fra: <https://www.nfk.no/politikk/fylkesradet/politisk-plattform/>.
- NUPI (2007) Norge og Russland. Hentet 19.10.2016 fra: <http://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/20082/Norge-og-Russland>.
- Nye, J. (1990). The Changing Nature of World Power. *Political Science Quarterly*, 105(2): 177-192.
- Osborn, A. (2016) Putin's Dilemma: How to Save a System Based on Himself. *Reuters*. Hentet 2.10.2016 fra: <http://www.businessinsider.com/r-putin-faces-dilemma-after-vote-win-how-to-prolong-a-system-based-on-himself-2016-9?r=US&IR=T&IR=T>.
- Pang, B. Lee, L. (2008) Opinion Mining and Sentiment Analysis. *Foundations and Trends in Information Retrieval*, 2(1-2): 1-137.
- Pearson, F. S. (1974) Geographic Proximity and Foreign Military Intervention. *Journal of Conflict Resolution*, 18(3): 432-460.
- Pew Research Center (2015) Russia, Putin Held in Low Regard Around the World. Hentet 23.09.2016 fra: <http://www.pewglobal.org/2015/08/05/russia-putin-held-in-low-regard-around-the-world/>
- Pew Research Center (2016) Men More Confident in Putin Than Women in Most Nations. Hentet 23.09.2016 fra:

http://www.pewglobal.org/2016/06/29/2-obamas-international-image-remains-strong-in-europe-and-asia/ga_2016-06-29_balanceofpower-1-05/.

- Posen, B. R. Ross, A. L. (1996) Competing Visions for US Grand Strategy. *International Security*, 21(3): 5-53.
- Pratkanis, A. R. Breckler, S. J. Greenwald, A. G. (2014) *Attitude Structure and Function*. New York: Psychology Press.
- Putnam, R. D. (1995) Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 65-78.
- Putnam, R. D. (2000) *Bowling Alone*. New York: Simon and Schuster
- Ransohoff, D. F. Ransohoff R. M. (2001) Sensationalism in the Media: When Scientists and Journalists May Be Complicit Collaborators. *Eff Clin Pract*, 4:185-188.
- Rapp, Ole Magnus (2017) Folk i nord vil ha tøvær. *Klassekampen*. Hentet 22.02.2017 fra: <http://www.klassekampen.no/article/20170221/ARTICLE/170229994>.
- Regjeringen (2013) Norges bilaterale forhold til Russland. Hentet 03.04.2017 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/russland/id451591/>.
- Regjeringen (2015a) Russland. Hentet 22.08.2016 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/frihandel-og-narings samarbeid/russland/id587678/>.
- Regjeringen (2015b) Eksport til Russland Hentet. 19.10.2016 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/Eksportkontroll/sanksjoner-og-tiltak/sanksjoner-russland/id2008497/>.
- Regjeringen (2016) Hovedlinjer i utenrikspolitikken. Hentet 29.09.2016 fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/hovedlinjer/id2509079/>.
- Remington, T. F. (2012) *Politics in Russia*. London og New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Resnik, D. B. (2007) *The Price of Truth: How Money Affects the Norms of Science*. New York: Oxford University Press inc.
- Riek, B. M. Mania, E. W. Gaertner, S. L. (2006) Intergroup Threat and Outgroup Attitudes: A Meta-Analytic Review *Personality and Social Psychology Review*, (10)4: 336-353.
- Riff, D. Lacy, S. Fico, F. (2014) *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research*. 3. Utgave. New York: Routledge.

- Rokkan, S. (1966) Norway: Numerical democracy and corporate pluralism. s. 70-105 i Dahl. (ed.) *Political Oppositions in Western Democracies*. New Haven: Yale University Press.
- Rosendaal, F. R. Reitsma, P. H. (2015) Love thy Neighbors. *J Thromb Haemost*, 13:331.
- Ross, C. (2005) Federalism and Electoral Authoritarianism under Putin. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 13(3): 347-371.
- Rothstein, R. L. (1968) *Alliances and Small Powers*. New York og London: Columbia University Press.
- Rowe, L. Hønneland, G. (2010) Norge og Russland: Tilbake til normaltilstanden. *Nordisk Østforum*. 24(2): 133–147.
- Salvesen, I. Slettebø, O. (2014) Norge følger EUs Russland-sanksjoner. Dagens Næringsliv. Hentet 19.10.2016 fra: <http://www.dn.no/nyheter/2014/08/11/1924/Sanksjonene-mot-Russland/norge-flger-eu-s-russlands-sanksjoner>.
- Sanders, P. (2013) Under Western Eyes. How meta-narrative shapes our perception of Russia – and why it is time for a qualitative shift. *IWM*. Hentet 28.03.2017 fra: <http://www.iwm.at/transit/transit-online/under-western-eyes/>.
- Scheufele, D. A. Shanahan, J. Kim, S. (2002) Who Cares about Local Politics? Media Influences on Local Political Involvement, Issue Awareness, and Attitude Strength *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 79(2): 427-444.
- Shanahan, E. A. McBeth, M. K. Hathaway, P. L. (2011) Narrative Policy Framework: The Influence of Media Policy Narratives on Public Opinion. *Politics & Policy* 29(3): 373-400.
- Shin, B. (2015). Russia's Place in the Changing Strategic Triangle in the Post-Cold War Northeast Asia: From an Outcast to a Strategic Player? *Journal of International and Area Studies*, 22(2), 109-134.
- Simpson, G. (2004) *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Legal Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Statistisk sentralbyrå (2016) Tabell - folkemengd 1. januar. Heile landet, fylke og kommunar. *Statistisk sentralbyrå*. Hentet 20.03.2017 fra: <http://www.ssb.no/256001/folkemengd-1.januar.heile-landet-fylke-og-kommunar>.
- Store norske leksikon (2012) Region. *SNL*. Hentet 24.04.2017 fra: <https://snl.no/region>.

- Szreter, S. (2002). The State of Social Capital: Bringing Back in Power, Politics, and History. *Theory and Society*, 31(5): 573-621.
- Thurstone, L. (1928). Attitudes Can Be Measured. *American Journal of Sociology*, 33(4): 529-554.
- Troms fylkeskommune (2016) Barentssamarbeid. Hentet 20.03.2017 fra: <http://www.tromsfylke.no/#/innhold/om-fylkeskommunen/etatene/stabssjefen/internasjonal-avdeling/barentssamarbeid/>.
- Tsygankov, A. P. (2005a) New Challenges for Putin's Foreign Policy. *Orbis*, 50 (1): 153-165
- Tsygankov, A P. (2005b) Vladimir Putin's Vision of Russia as a Normal Great Power. *Post Soviet Affairs*, 21(2): 132-158.
- Tsygankov, A. P. (2013) *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity* (3. utg.) Storbritannia: Rowman & Littlefield Publishers.
- Turner, R. N. Hewstone, M. Voci, A. (2007) Reducing Explicit and Implicit Outgroup Prejudice Via Direct and Extended Contact: The Mediating Role of Self-Disclosure and Intergroup Anxiety. *Interpersonal Relations and Group Process*, 93(3): 369 –388.
- Ulriksen, S. Neumann, I. B. (1996) *Sikkerhetspolitikk: Norge i maktriangelet mellom EU, Russland og USA*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Walker, H., & Cohen, B. (1985). Scope Statements: Imperatives for Evaluating Theory. *American Sociological Review*, 50(3): 288-301.
- Walt, S. M. (1985). Alliance Formation and the Balance of World Power. *International Security*, 9(4): 3-43.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Relations*. Illinois: Waveland Press Inc.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2): 225-249.
- Østerud, Ø. et al. (1999) *Mot en ny maktutredning*. Oslo: ad Notam Gyldendal.
- Åtland, K. (2016) North European Security After the Ukraine Conflict. *Defense & Security Analysis*, 32:2, 163-176.
- Åtland, K. Bukkvoll, T. Jeppesen, M. Johansen, I. (2005) *Hvor går Russland? Fem scenarier om Russland og norsk sikkerhet i 2030*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Vedlegg

Vedlegg 1: Deskriptiv statistikk for spørreundersøkelse

Spm: I hvilken grad utgjør president Vladimir Putin og Russland en reell sikkerhetstrussel for Norge?

<i>Celleinnhold:</i> <i>Kolonne i prosent %</i>		Total	Landsdel				
			Oslo	Øst²³	Vest²⁴	Midt²⁵	Nord²⁶
Antall intervju		998	204	366	231	122	75
I svært stor grad	1	8	5	8	11	7	6
I ganske stor grad	2	37	38	38	32	35	47
I liten grad	3	44	46	44	47	45	34
Ikke i det hele tatt	4	3	4	3	2	5	6
Vet ikke		7	8	8	8	7	6
Sum		99 ²⁷	101	101	100	99	99

<i>Celleinnhold:</i> <i>Kolonne i prosent %</i>		Total	Alder			
			18-29 år	30-39 år	40-59 år	60+år
Antall intervju		998	169	181	343	305
I svært stor grad	1	8	8	7	11	5
I ganske stor grad	2	37	31	38	37	42
I liten grad	3	44	43	45	43	46
Ikke i det hele tatt	4	3	4	2	3	4
Vet ikke		7	14	8	6	3
Sum		100	100	100	100	100

²³ Østlandet og Sørlandet: Akershus, Oslo, Vestfold, Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Telemark, Vest-Agder og Aust-Agder. Oslo er ekskludert.

²⁴ Vestlandet: Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland.

²⁵ Midt-Norge: Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag.

²⁶ Nord-Norge: Finnmark, Troms og Nordland.

²⁷ Totalsummen varierer fra frekvensen 99 til 101. Det forekommer som en følge av hvordan de fleste dataprogrammer, i dette tilfellet Excel, runder av desimaltall. Om det hadde foreligget et større antall desimaltall ville alle summene vært 100.

<i>Celleinnhold:</i> <i>Kolonne i prosent %</i>		Total	Kjønn	
			Mann	Kvinne
Antall intervju		998	497	501
I svært stor grad	1	8	9	7
I ganske stor grad	2	37	34	41
I liten grad	3	44	50	38
Ikke i det hele tatt	4	3	4	3
Vet ikke		7	3	11
Sum		100	100	100

Vedlegg 2: Kodebok for kvantitativ innholdsanalyse

	Negative toner	Positive toner	Nøytrale toner
Predefinerte koder	Konflikten i Ukraina Intervenering i Syria Militær opprustning Motarbeider NATO Cyberangrep Doping i idrett Visumproblematikk Ikke-vestlige verdier Samarbeid med Donald Trump	Bilateralt samarbeid	Sporstresultater Idrettshendelser Værmeldinger Film Musikk
Postdefinerte koder	Ny grensekontroll mot Hviterussland NATO-medlemmet Norge som trussel for Russland Trussel mot USA Motbalansere sanksjoner Økonomisk hvitvasking Sanksjonsbrudd Diplomatutvisning Spionasje Propaganda Vold blant idrettstilskuere Ulovlig arbeidsinnvandring	Fredsavtale i Syria Angrep mot IS Økonomiske investeringer Medisinsk behandling	Fritidsaktiviteter Boklansering Samebefolkning Lech Walesa Svalbardtraktaten Grensekontroll Asylpolitikk Foredrag Flyaktivitet/-ulykke Infrastruktur Personintervju Natur Historie Forskning Arbeid Teater Prisutdeling

Vedlegg 3: Deskriptiv statistikk for kvalitativ innholdsanalyse

Tabell 1: Deskriptiv statistikk for stolpediagram 1

	Positiv tone	Negativ tone	Nøytral tone
Nord-Norge	13	41	47
Østlandet/riks	7	76	17

Tabell 2: Deskriptiv statistikk for stolpediagram 2

	Positiv tone	Negativ tone	Nøytral tone
Nord-Norge	14	60	25
Østlandet/riks	7	90	4

Tabell 3: Deskriptiv statistikk for stolpediagram 3

	Positiv tone	Negativ tone	Nøytral tone
Altaposten	10	66	24
Nordlys	16	26	58
Avisa Nordland	12	30	58
Aftenposten	6	70	24
VG	11	71	18
Dagbladet	4	88	8

Tabell 4: Deskriptiv statistikk for stolpediagram 4

	Positiv tone	Negativ tone	Nøytral tone
Altaposten	13	84	3
Nordlys	24	48	28
Avisa Nordland	7	48	45
Aftenposten	5	85	10
VG	9	90	1
Dagbladet	6	94	0

Tabell 5: Deskriptiv statistikk for histogram 1

Avis	Antall artikler med politisk fokus
Altaposten	39
Nordlys	35
Avisa Nordland	27
Aftenposten	40
VG	32
Dagbladet	36

Tabell 6: Oversikt over politiske artikler og negative med politisk fokus

Aviser fra tidslinje	Antall dager for publisering av 50 artikler	Antall politiske artikler i prosent	Negative artikler med politisk tematikk i prosent
Altaposten	7	78	84
Aftenposten	26	80	85
Dagbladet	41	72	94
VG	42	73	90
Nordlys	69	50	48
Avisa Nordland	90	54	48

Vedlegg 4: Mail fra Malin Folgerø Stensland

Mail Calendar People Tasks
Mads Andreas Danielsen ▾ ⚙️ ?

Malin Folgerø Stensland

Fri 2017-05-05 08:43

Inbox

Mark as unread

To: Mads Andreas Danielsen;

Cc: Oda Benedicte Løkholm Lewin;

• You replied on 2017-05-05 11:46.

Hei Mads

Jeg må rett og slett beklage svært sen tilbakemelding. Jeg var sikker på at jeg hadde svart på denne e-posten.

Dere kan helt klart utelate disse vedleggene fra ordgrensen. Og det blir opp til dere om dere vil inkludere vedleggene i selve oppgaven, eller om dere vil legge ved en minnepinne som sensorene kan se på dersom de ønsker det. Her har sikkert veileder noen innspill til hva som er lurt å gjøre. Dersom dere velger å levere på minnepinne kan dere låne minnepinner fra instituttet. Kom i så fall innom meg på kontoret, eller Sara i ekspedisjonen.

Legg gjerne ved denne e-posten når dere leverer, så ser sensorene at vedleggene ikke skal telle med i antall ord.

Ta kontakt igjen dersom dette var uklart.

Beste hilsen Malin

--

Med vennlig hilsen

Malin Folgerø Stensland
studiekonsulent
Institutt for statsvitenskap
Universitetet i Oslo

Malin 1 of 2 ▾ ▾

Vedlegg 5: Litteraturliste for artikler i innholdsanalyse

Se: Minnepinne

Vedlegg 6: Liste over kodede artikler

Se: Minnepinne